

Specialstudier

Nr 46. December 2015

Kort- och långsiktiga effekter av
sänkt restaurangmoms

Kort- och långsiktiga effekter av sänkt restaurangmoms

Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet. Vi gör prognoser som används som beslutsunderlag för den ekonomiska politiken i Sverige. Vi analyserar också den ekonomiska utvecklingen samt bedriver tillämpad forskning inom nationalekonomi.

I **Konjunkturbarometern** publicerar vi varje månad statistik över företagens och hushållens syn på den ekonomiska utvecklingen. Undersökningar liknande Konjunkturbarometern görs i alla EU-länder.

Rapporten **Konjunkturläget** är främst en prognos för svensk och internationell ekonomi, men innehåller också djupare analyser av aktuella makroekonomiska frågor. Konjunkturläget publiceras fyra gånger per år. **The Swedish Economy** är den engelska översättningen av delar av rapporten.

I **Lönebildningsrapporten** analyserar vi varje år de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen.

Den årliga rapporten **Miljö, ekonomi och politik** är en översyn och analys av miljöpolitiken ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Vi publicerar också resultat av utredningar, uppdrag och forskning i serierna **Specialstudier**, **Working paper**, **PM** och som remissvar.

Du kan ladda ner samtliga rapporter från vår webbplats, www.konj.se. Statistik och data hittar du på www.konj.se/statistik.

Förord

Konjunkturinstitutet har fått i uppdrag av regeringen att utvärdera effekterna av sänkt moms på restaurangtjänster.¹ I uppdraget ingår att analysera hur restaurang- och cateringbranschen samt närliggande branscher utvecklas över tid med speciellt fokus på priser, löner och sysselsättning på lång sikt. Effekter på ungdomsarbetslösheten är av särskilt intresse. Även regionala effekter ska redovisas. I uppdraget ingår även att sammanfatta tidigare utvärderingar av mervärdesskatten som styrmedel såväl i Sverige som i andra länder samt inhämta relevanta erfarenheter från branschen. Vidare bör beaktas hur konjunkturläget påverkar effekter på priser och sysselsättning. Uppdraget ska genomföras efter samråd med Statistiska centralbyrån (SCB), Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (Tillväxtanalys) och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU). Samråd ska ske löpande. Vidare ska SCB bistå Konjunkturinstitutet med relevant statistik över priser, löner och sysselsättning.

Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 januari 2016. Konjunkturinstitutet har tidigare publicerat två delredovisningar av uppdraget. I den första delredovisningen analyserades det kortsiktiga prisgenomslaget (se ”Kortsiktiga priseffekter av sänkt mervärdesskattesats på restaurang- och cateringtjänster”, fördjupnings-pm nr 13, Konjunkturinstitutet, 2012). I den andra delredovisningen analyserades reformens effekter på priser, sysselsättning och löner i restaurangbranschen under de första 1,5 åren efter reformen (se ”Effekter av sänkt restaurang- och cateringmoms”, Specialstudier nr 36, Konjunkturinstitutet, 2013).

Denna rapport utgör slutredovisningen av Konjunkturinstitutets uppdrag. Huvudsyftet med denna rapport är att analysera hur branschen har utvecklats under de cirka tre första åren efter momssänkningen samt redovisa Konjunkturinstitutets bedömning av de långsiktiga effekterna av reformen. Särskilt fokus i rapporten ligger på att studera restaurangbranschens betydelse för sysselsättning bland grupper med svag förankring på arbetsmarknaden samt effekten av sänkt moms på den varaktiga sysselsättningen i hela ekonomin.

Konjunkturinstitutet tackar SCB för att de har bistått med statistik, samt SCB, IFAU och Tillväxtanalys för det samråd som löpande skett i form av möten och granskning av rapporten.

Rapporten är skriven av Iida Häkkinen Skans (projektledare), Erik Glans och Marcus Mossfeldt.

Stockholm den 1 december 2015

Mats Dillén

Generaldirektör

¹ Regeringsbeslut den 3 november 2011 (Fi2011/4546) och den 24 oktober 2013 (Fi2013/3832).

Innehåll

1 Sammanfattning	7
2 Inledning.....	11
3 Tidigare studier.....	13
3.1 Effekter av sänkt restaurangmoms	13
3.2 Effekter av ändrade priser på efterfrågan.....	15
4 Data och metoder	17
4.1 Metod för att mäta kortsiktiga effekter på restaurangbranschens utveckling.....	17
4.2 Skattningsmetod och statistisk inferens.....	19
4.3 Data på restaurangpriser	20
4.4 Data på omsättning och lönsamhet.....	21
4.5 Data på sysselsättning, löner och arbetade timmar.....	22
4.6 Bedömning av långsiktiga effekter på sysselsättningen	23
5 Kortsiktiga effekter av sänkt moms på restaurangbranschens utveckling.....	27
5.1 Effekter på restaurangpriserna.....	27
5.2 Effekter på restaurangbranschens omsättning.....	31
5.3 Effekter på restaurangbranschens sysselsättning.....	34
5.4 Effekter på restaurangbranschens lönesumma	38
5.5 Effekter på restaurangbranschens lönsamhet.....	41
5.6 Sammanfattning av de kortsiktiga effekterna.....	42
6 Beskrivning av sysselsatta inom restaurangbranschen.....	45
7 Reformens långsiktiga effekter	59
7.1 Effekter på konsumentpriser i restaurangbranschen	59
7.2 Effekter på sysselsättning och arbetade timmar i restaurangbranschen samt i hela ekonomin.....	59
Referenser.....	65
Appendix.....	67

1 Sammanfattning

Den 1 januari 2012 sänktes moms på restaurang- och cateringtjänster exklusive försäljning av alkohol i Sverige från 25 till 12 procent. Momssänkningen skulle leda till positiva samhällsekonomiska effekter, framför allt genom en ökning av den varaktiga sysselsättningen. Syftet var också att ge restaurangföretagen en regelförenkling. Konjunkturinstitutet har på uppdrag av regeringen analyserat hur sänkt restaurangmoms påverkar restaurangbranschens utveckling på kort och lång sikt, samt vilka långsiktiga effekter sänkt restaurangmoms kan förväntas ha på sysselsättningen i hela ekonomin. Denna rapport utgör slutredovisningen av Konjunkturinstitutets uppdrag.

SVÅRT ATT UTVÄRDERA REFORMENS EFFEKTER PÅ RESTAURANGBRANSCHENS UTVECKLING

Utvecklingen av priser, omsättning och sysselsättning inom en bransch påverkas av många olika faktorer. Det är svårt att isolerat mäta effekter av momssänkningen eftersom det inte direkt går att observera hur utvecklingen hade varit i frånvaro av reformen. Det finns inga jämförelsebranscher som har stora likheter med restaurangbranschen och som samtidigt inte påverkades av sänkt restaurangmoms. Utöver sänkt moms har det genomförts ett antal andra regelförändringar som kan ha påverkat antalet sysselsatta i restaurangbranschen och restaurangföretagens redovisade lönesummor och omsättning över tid. Detta gör det svårare att utvärdera reformens effekter. Analysen av sänkt restaurangmoms i denna rapport försöker ta hänsyn till dessa svårigheter på bästa sätt, men resultaten bör ändå tolkas med försiktighet.

INITIALT LÄGRE PRISER MEN SNABBARE PRISÖKNINGAR UNDER 2015

De genomförda modellskattningarna indikerar att reformen har lett till en svagare utveckling av restaurangpriserna. Under de första 3,5 åren efter reformen bedöms restaurangpriserna ha blivit cirka 5 procent lägre än de skulle blivit utan sänkt moms.² Ungefär hälften av momssänkningen har således övervältrats på konsumentpriserna. Preiseffekterna verkar ha varit störst direkt efter momssänkningen. Modellskattningar tyder på att restaurangpriserna blev cirka 4 procent lägre 2012 och 1,5 procent lägre 2013 än de skulle blivit utan sänkt moms. Modellskattningarna indikerar också att övervältringen av momssänkningen på konsumentpriserna har stannat av under 2014. Vidare indikerar resultaten att restaurangpriserna steg snabbare under första halvåret 2015 än vad de brukar göra både historiskt och i förhållande till jämförelseländerna Danmark och Norge.

FLER SYSSELSATTA INOM RESTAURANGBRANSCHEN

De genomförda modellskattningarna indikerar att sysselsättningen inom restaurangbranschen blev cirka 6 procent högre 2013 än den skulle blivit utan momssänkningen. Detta motsvarar cirka 6 000 fler sysselsatta inom restaurangbranschen två år efter reformen. Storleken på denna effekt är behäftad med osäkerhet, men sänkt moms har troligen ökat antalet sysselsatta inom restaurangbranschen.

² Restaurangpriserna steg från fjärde kvartalet 2011 till och med andra kvartalet 2015 med 4,5 procent. Utan sänkt restaurangmoms hade priserna enligt modellskattningen stigit med 9,7 procent under samma period.

De sänkta priserna kan förväntas leda till högre efterfrågan på restaurangtjänster. Modellskattningar visar dock inga statistiskt säkerställda effekter på mängden sålda restaurangtjänster, som mäts med deflaterad total omsättning. Punktskattningarna är positiva men statistiskt mycket osäkra, och det går därför inte att bedöma hur mycket reformen har påverkat restaurangernas försäljningsvolym. Den totala omsättningen är troligen för grovt mått för att mäta förändringen i mängden sålda restaurangtjänster eftersom omsättningen även omfattar försäljningen av alkohol och hämtmat som inte direkt påverkades av momssänkningen. Det saknas statistik för en mer detaljerad analys av omsättningens utveckling och sammansättning. Att modellskattningarna tyder på högre sysselsättningsstillväxt inom restaurangbranschen skulle dock kunna tolkas som att även efterfrågan på restaurangtjänster har ökat.

Modellskattningar indikerar att restaurangbranschens lönesumma kan ha ökat snabbare under 2012–2014 än vad den brukar göra i förhållande till jämförelsebranscherna. Effekten, drygt 6 procent större lönesumma efter tre år, är dock oprecis skattad. Konjunkturinstitutets bedömning är att det är osäkert hur mycket reformen har påverkat restaurangbranschens lönesumma. Det går inte att särskilja från lönesumman om det är antalet anställda eller de anställdas sammansättning, arbetade timmar eller löner som har förändrats. Det saknas tillförlitlig statistik för att studera timlöneeffekterna av sänkt restaurangmoms.

Utöver priser, löner och sysselsättning kan sänkt restaurangmoms även ha påverkat restaurangföretagens vinster. Modellskattningarna indikerar att restaurangföretagens lönsamhet förbättrades 2012. För 2013 eller för hela perioden 2012–2013 visar modellskattningar inga statistiskt signifikanta effekter på lönsamheten.

LITEN POSITIV EFFEKT PÅ DEN VARAKTIGA SYSSELSÄTTNINGEN I HELA EKONOMIN

Enligt nationalekonomisk teori kommer en sänkning av priserna på restaurangtjänster relativt andra varor och tjänster medföra att efterfrågan på restaurangtjänster ökar. Den ökade efterfrågan kan förväntas leda till högre sysselsättning inom restaurangbranschen. Sysselsättningen i en bransch kan öka om efterfrågan på branschens tjänster varaktigt ökar, men denna sysselsättningsökning motsvaras normalt sett av fallande sysselsättning inom andra branscher. I normalfallet har därför en ökad efterfrågan på arbetskraft i en bransch en liten eller ingen effekt på den totala sysselsättningen. För att sysselsättningen i hela ekonomin ska stiga varaktigt krävs att arbetsutbudet ökar eller att jämviktsarbetslösheten minskar. Arbetsutbudet skulle kunna öka om de sysselsatta lägger mindre tid på matlagning. Men eftersom hämtmat redan tidigare beskattades med den lägre momssatsen är Konjunkturinstitutets bedömning att reformens effekt på arbetsutbudet bland de redan sysselsatta är marginell.

Många av de nyanställda inom restaurangbranschen kommer från arbetslöshet eller utanför arbetskraften och restaurangbranschens ökade sysselsättning omfattar delvis grupper som annars skulle haft svårt att få arbete. Särskilt personer födda utanför Europa har betydande svårigheter på den svenska arbetsmarknaden och relativt andra branscher sysselsätter restaurangbranschen många utomeuropeiskt födda. Även personer utan gymnasieutbildning har ofta betydande arbetsmarknadsproblem och relativt andra branscher har restaurangbranschen en större andel jobb som inte kräver utbildning.

Konjunkturinstitutets bedömning är att eftersom den ökade sysselsättningen inom restaurangbranschen delvis omfattar grupper som annars skulle haft svårt att få arbete, har den sänkta restaurangmomsen en positiv effekt på den varaktiga sysselsättningen genom en lägre jämviktsarbetslöshet. Det går inte att empiriskt skatta storleken på den långsiktiga effekten på sysselsättningen, men den är sannolikt liten. Effekten på sysselsättningen i hela ekonomin är mindre än sysselsättningsökningen inom restaurangbranschen eftersom hela sysselsättningsökningen inom restaurangbranschen inte utgörs av personer med svårigheter att få arbete. Konjunkturinstitutets bedömning är att den långsiktiga sysselsättningseffekten i hela ekonomin av sänkt moms på restaurangtjänster kan vara i storleksordningen 1 000–3 000 personer. Denna bedömning baseras på skattningar om reformens kortsiktiga effekter på restaurangbranschens utveckling samt andelen av sysselsatta inom restaurangbranschen som är utomeuropeiskt födda eller minst 19 år gamla och har högst förgymnasial utbildning. Bedömningen av den långsiktiga effekten är behäftad med stor osäkerhet.

2 Inledning

Mervärdesskattesatsen, eller momsen, på restaurang- och cateringtjänster exklusive försäljning av alkohol – fortsättningsvis benämnda restaurangtjänster – sänktes i Sverige den 1 januari 2012 från 25 till 12 procent.³ Efter momssänkningen beskattas restaurangtjänster med samma momssats som hämtmat, livsmedel och hotelltjänster. Alkohol påverkades inte av reformen och är fortsatt belagd med 25 procent moms. Knappt hälften av omsättningen i restaurangbranschen berördes därmed direkt av reformen.

Den dåvarande regeringen motiverade momssänkningen för restaurangtjänster med att de berörda företagen skulle få en betydande regelförenkling och att momssänkningen skulle leda till positiva samhällsekonomiska effekter, framför allt på den varaktiga sysselsättningen.⁴ Regeringen framhöll att många får sitt första jobb inom restaurangbranschen och att restaurangbranschen är en väg in till en bredare arbetsmarknad för vissa grupper med hög arbetslöshet och svag förankring på arbetsmarknaden, till exempel för ungdomar. Regeringen bedömde att reformen skulle öka den varaktiga sysselsättningen med knappt 6 000 helårsarbetskrafter, men betonade att beräkningen var behäftad med stor osäkerhet. Enligt regeringen skulle 3 500 helårsarbetskrafter av den varaktiga sysselsättningsökningen utgöras av nyanställda personer inom restaurangbranschen som kommer från strukturell arbetslöshet och 2 500 helårsarbetskrafter skulle utgöras av ökat arbetsutbud bland de redan sysselsatta.⁵ Enligt regeringen skulle sänkt moms på restaurangtjänster sannolikt även bidra till att öka den samhällsekonomiska effektiviteten därför att restaurangtjänster skulle beskattas med samma momssats som hämtmat och livsmedel.

Skatter orsakar generellt effektivitetsförluster därför att det uppstår en kil mellan samhällsekonomisk och privatekonomisk avkastning. Enligt teorin om optimal beskattning ska skattesystemet utformas på ett sådant sätt att effektivitetsförlusterna minimeras för en given storlek på skatteintäkterna.⁶ Teoretiskt kan differentierade skattesatser minska effektivitetsförlusterna av konsumtionsskatter. Skatt på konsumtion av varor eller tjänster med låg priskänslighet leder till mindre snedvridningar av konsumtionen än skatt på konsumtion av varor eller tjänster med hög priskänslighet. Den samhällsekonomiska effektiviteten kan därför öka om varor och tjänster med hög priskänslighet beskattas lägre än varor och tjänster med låg priskänslighet.⁷ Empiriska resultat pekar på att efterfrågan på restaurangtjänster är relativt prisokänslig, vilket skulle tyda på att lägre restaurangmoms inte leder till stora effektivitetsvinster.⁸ För att bedöma effektivitetsvinsterna behöver man dock även veta hur efterfrågan på andra tjänster och varor påverkas av den lägre restaurangmomsen. Effektivitetsvinster kan uppnås om

³ Lag (2011:1194) om ändring i mervärdesskattelagen, prop. (1994:200), 2011/12:1, bet 2011/12: FiU1, rskr 2011/12:32.

⁴ Prop. 2011/12:1, s. 66–67.

⁵ Prop. 2011/12:1, s. 273.

⁶ Vanligtvis är det inte bara effektivitet som man vill uppnå vid utformningen av skattesystemet utan skatter används även för att omfördela inkomster från höginkomsttagare till låginkomsttagare. Enligt modern teori om optimal beskattning är dock inkomstskatter och transfereringar ett effektivare medel för inkomstfördelning än konsumtionsskatter. Se exempelvis Mankiw m.fl. (2009) och Mirrlees m.fl. (2011).

⁷ Ramsey (1927).

⁸ Se vidare avsnitt 3.2. Sørensen (2010) visar att de dödviktsförluster som orsakas av moms i Sverige är små jämfört med de dödviktsförluster som orsakas av skatter på arbete.

skattesänkningen leder till lägre efterfrågan på andra subventionerade varor eller tjänster där motiven för skattesubventioner är svaga. Så skulle exempelvis vara fallet om större konsumtion av restaurangtjänster minskade konsumtionen av livsmedel. Det är praktiskt omöjligt att beräkna hur efterfrågan på alla möjliga tjänster och varor påverkas av sänkt restaurangmoms. Därför är det också svårt att dra några slutsatser om sänkt moms på restaurangtjänster leder till en mer eller mindre effektiv konsumtionsammansättning.⁹

Regeringen har gett Konjunkturinstitutet i uppdrag att analysera hur restaurang- och cateringbranschen samt närliggande branscher utvecklats över tid med speciellt fokus på priser, löner och sysselsättning på lång sikt. Denna rapport analyserar restaurangbranschens utveckling under de första åren efter momssänkningen samt redovisar Konjunkturinstitutets bedömning av de långsiktiga effekterna av reformen. Särskilt fokus i rapporten ligger på att studera restaurangbranschens betydelse för sysselsättning bland grupper med svag förankring på arbetsmarknaden och reformens effekter på den varaktiga sysselsättningen. Rapporten analyserar inte huruvida reformen lett till ett mer optimalt skattesystem eller om det finns mer effektiva reformer för att öka den varaktiga sysselsättningen eller den samhällsekonomiska effektiviteten.

Resten av rapporten har följande struktur: Kapitel 3 sammanfattar resultat från tidigare studier av effekter av momssänkningar inom restaurangbranschen i Sverige och andra länder. Kapitel 4 innehåller en beskrivning av datamaterialet och de statistiska metoderna som använts. Kapitel 5 analyserar hur reformen påverkat priserna, efterfrågan, sysselsättningen, lönesumman och lönsamheten inom restaurangbranschen under de första åren efter att reformen trädde i kraft. Kapitel 6 beskriver hur sammansättningen av de sysselsatta inom restaurangbranschen och flöden av sysselsatta till och från restaurangbranschen ser ut över tid och i relation till andra branscher. I kapitel 7 redovisas Konjunkturinstitutets bedömning av reformens långsiktiga effekter på priser, löner och sysselsättning i restaurangbranschen samt reformens effekter på den varaktiga sysselsättningen i hela ekonomin.

⁹ Se även diskussionen i Finanspolitiska rådet (2012), s. 134.

3 Tidigare studier

Den empiriska forskningslitteraturen om effekter av ändrade momsatsen på priser, efterfrågan och sysselsättning är knapphändig. Flertalet av de studier som finns har begränsad relevans för effekter av ändrad moms för restaurangtjänster. Många av studierna har fokuserat på branscher med ett fåtal stora producenter och enbart studerat priseffekter.¹⁰ Detta kapitel kommer enbart sammanfatta de studier som berör effekter av ändrad restaurangmoms.

3.1 Effekter av sänkt restaurangmoms

Inom EU är reglerna för moms i stort harmoniserade.¹¹ Medlemsländerna har rätt att tillämpa en normalskattesats och en eller två reducerade skattesatser.¹² Från och med juni 2009 är det tillåtet för alla medlemsländer att tillämpa en reducerad skattesats på restaurangtjänster. Belgien, Cypern, Finland, Frankrike, Italien, Irland, Kroatien, Luxemburg, Nederländerna, Polen, Spanien, Sverige och Österrike tillämpar i dag en reducerad skattesats på restaurangtjänster.¹³ Tidigare har även Grekland, Portugal och Storbritannien haft reducerad moms på restaurangtjänster, men dessa länder har åter börjat tillämpa normalskattesatsen på restaurangtjänster. Trots att relativt många länder tillämpar reducerad moms på restaurangtjänster har endast ett fåtal effektutvärderingar genomförts. Det beror sannolikt på att det är svårt att utvärdera den här typen av reformer eftersom det krävs en lämplig jämförelsegrupp för att kunna avgöra vad som skulle hänt i restaurangbranschen utan reformen. Bra jämförelsegrupper är svåra att hitta. För en trovärdig utvärdering krävs också detaljerade uppgifter om till exempel priser, löner, antalet anställda och omsättning som inte alltid existerar i offentliga datakällor.

En utvärdering av sänkt restaurangmoms i Frankrike 2009 visar att 30 procent av momssänkningen hade slagit igenom på konsumentpriserna efter ett år.¹⁴ Efter reformen ökade sysselsättningen snabbare i restaurangbranschen än i ekonomin som helhet, men med de metoderna som används i rapporten är det svårt att avgöra om ökningen beror på reformen eller på andra faktorer.

I Finland sänktes restaurangmomsen från 22 procent till 13 procent i juli 2010. Enligt Harju och Kosonen (2014)¹⁵ blev restaurangpriserna på kort sikt¹⁶ 2,2 procent lägre än de skulle blivit utan momssänkning. Det innebär att en fjärdedel av skattesänkningen övervältrades på konsumentpriserna på kort sikt. Stora restauranger, som tillhör kedjor, sänkte sina priser mer än mindre restauranger. Om resultaten viktas med företags-

¹⁰ Se exempelvis Marion och Muehlegger (2011), Carbonnier (2005, 2007), Carare och Danninger (2008), Doyle och Samphantharak (2008).

¹¹ Mervärdesskattedirektivet 2006/112/EG. Se SOU (2011:24) för en mer utförlig redogörelse.

¹² Den förstnämnda får inte understiga 15 procent, och de två sistnämnda får inte understiga 5 procent.

¹³ Enligt uppgifter från Europeiska kommissionens hemsida: http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tourism-business-portal/business/financing/vat/index_en.htm

¹⁴ Houel (2010). Se vidare Konjunkturinstitutet (2012) för en mer detaljerad beskrivning.

¹⁵ Liknande resultat redovisas även i en tidigare version av studien, se Harju och Kosonen (2013).

¹⁶ Prisuppgifter samlades 1–2 månader före och efter momssänkningen.

storlek (ett mått som bättre speglar den genomsnittliga priseffekten för konsumenterna) blir det kortsiktiga prisgenomslaget större, lite mer än hälften av skattesänkningen.¹⁷ Noterbart är också att en stor del av det initiala prisgenomslaget av den finska momssänkningen reverserades senare när restaurangpriserna steg snabbare i Finland än i grannländerna.¹⁸ Enligt Harju och Kosonen (2014) påverkades inte efterfrågan på restaurangtjänsterna eller branschens sysselsättning av momssänkningen i Finland under en uppföljningsperiod på 1,5 år efter reformen.¹⁹ Momssänkningen påverkade inte heller antalet nystartade företag eller antalet restaurangföretag som lades ner.

Ett antal studier har analyserat effekter av sänkt moms på restaurangtjänster i Sverige. Harju och Kosonen (2014) studerar effekter av den svenska restaurangmomssänkningen med finska, norska och estniska restauranger som jämförelsegrupp. Studien mäter priseffekterna med hjälp av egeninsamlade priser på maträtter i ett slumpvist urval av restauranger och kompletterande uppgifter från konsumentprisindex. Studien visar att restaurangpriserna i Sverige på kort sikt minskade med cirka 2 procent jämfört med grannländerna. Detta betyder att ungefär 20 procent av skattesänkningen övervältrades på konsumentpriserna på ett par månaders sikt. Konjunkturinstitutet (2012) visar på ett något större genomslag på konsumentpriserna, cirka 30 procent av momssänkningen, vid en några månader längre uppföljningsperiod. Enligt Harju och Kosonen (2014) påverkades inte efterfrågan på restaurangtjänster (mätt som deflaterad omsättning) eller restaurangbranschens lönesummor av momssänkningen på kort sikt.²⁰ För lönesummor är de skattade effekterna positiva men inte statistiskt signifikanta. För deflaterad omsättning är den skattade effekten noll och inte statistiskt signifikant. Antalet nystartade restauranger eller antalet nedlagda restauranger i Sverige ser inte ut att ha påverkats av momssänkningen. Det är dock troligt att sådana effekter i huvudsak skulle uppstå på längre sikt.

Konjunkturinstitutet (2013) analyserade effekter av sänkt restaurangmoms under de första 1,5 åren efter reformen, vilket är en något längre tidshorisont än i de andra studierna om Sverige. Studien visar att restaurangpriserna blev 4 procent lägre än de skulle ha blivit utan sänkt moms, vilket motsvarar ett prisgenomslag på cirka 40 procent. Prisutvecklingen jämfördes med utvecklingen av restaurangbranschens kostnader och konjunkturläget samt utvecklingen av restaurangpriserna i Norge och Danmark. Skattningarna i rapporten visar att både lönesumman och den deflaterade omsättningen ökade till följd av reformen. De standardfel som används i rapporten överskattar dock effekternas statistiska säkerhet och effekterna är inte statistiskt signifikanta på konventionella nivåer när mer korrekta standardfel används.²¹ När studien gjordes hade inte uppgifter om antalet sysselsatta för perioden efter momssänkningen hunnit publiceras.

Sänkt restaurangmoms i Finland och Sverige har haft delvis olika effekter på utvecklingen av restaurangpriserna. I Finland sänktes restaurangpriserna initialt mer, men priserna steg sedan snabbare än i jämförelseländerna. I Sverige var de initiala priseffek-

¹⁷ Resultaten är dock känsliga för hur företagsstorlek mäts och ska därför tolkas försiktigt.

¹⁸ Se avsnitt 5.1.

¹⁹ En utvärdering om effekterna av sänkt moms på frisörtjänster i Finland visar liknande resultat, se Kosonen (2015).

²⁰ Effekter på omsättning och lönesummor studeras under de 3 första kvartalen efter reformen.

²¹ Se vidare avsnitt 4.2.

terna mindre, men priserna har utvecklats svagare än i jämförelseländerna en längre tid efter reformen. De olika prisseffekterna av reformen kan delvis bero på skillnader i företagsstruktur mellan länderna. Till exempel tillhör en större andel av restaurangerna i Finland olika kedjor och stora och små restauranger ser ut att ha olika prissättningsstrategier.²² Det kan påverka i vilken takt momssänkningen övervältras på priserna, men det är möjligt att det också påverkar hur stor den långsiktiga prisövervältringen blir.

Tillväxtanalys (2014) fann att antalet anställda, företagens rörelsemarginal och lönesummorna inom restaurangbranschen i Sverige utvecklades starkare under 2012 än under perioden innan. Resultaten baseras på tidsserieanalys samt enkätundersökningar. Tillväxtanalys (2014) undersökte även effekter av reformen på företagens administrativa kostnader. Motiveringen till sänkt restaurangmoms var nämligen också att få positiva samhällsekonomiska effekter genom en förenkling av reglerna för restaurangföretagen. Reformen innebär att de restaurangföretag som inte sålde alkohol fick en momsats mindre att hantera, vilket borde minska företagets administrationskostnader. Enligt Tillväxtanalys (2014) var minskningen av administrationskostnaderna relativt liten.

Momssänkningen kan minska skattefelen, dels därför att skillnaden på momsatsen mellan hämtmat och mat som äts på plats försvann, dels därför att den lägre skattenivån kan minska incitamenten till skatteundandragande. Enligt Skatteverkets uppskattning finns det inga indikationer på att den lägre skattenivån skulle påverkat benägenheten till skatteundandragande, åtminstone på kort sikt.²³

3.2 Effekter av ändrade priser på efterfrågan

Det finns ett antal studier som har analyserat hur mycket efterfrågan på restaurangtjänster i Sverige ändras när priset ändras (se tabell 1). De olika studierna visar att efterfrågans²⁴ priskänslighet varierar något beroende på vilken period och typ av priskänslighet som studeras. Samtliga studier använder data före 2000-talet. Priskänsligheten mäts med den så kallade egenpriselasticiteten. En egenpriselasticitet på -1 betyder att efterfrågan ökar med 1 procent om priset minskar med 1 procent och vice versa. Om priset för en vara (eller tjänst) ändras påverkas, allt annat lika, den reala inkomsten. Utan justering av inkomsten kallas sambandet mellan en varas pris och dess efterfrågan för den okompenserade egenpriselasticiteten. Om restaurangtjänster betraktas som en normal vara blir den okompenserade egenpriselasticiteten entydigt negativ, det vill säga efterfrågan ökar när priset sjunker. Hålls inkomsten konstant genom en klumpsummeskatt eller ett bidrag, kallas motsvarande egenpriselasticitet för kompenserad. Med kompenserad egenpriselasticitet tar man hänsyn till att en varas prisförändring kan leda till att den reala inkomsten och efterfrågan på andra varor påverkas. Resultaten från de gjorda studierna indikerar att efterfrågan på restaurangtjänster långsiktigt ökar med mellan 0,6 och 1,6 procent (kompenserade elasticiteter) när priset minskar med en procent (se tabell 1). Med ändrade preferenser kan pris-

²² Harju och Kosonen (2013).

²³ Skatteverket (2014).

²⁴ Efterfrågan fångas genom att mäta den deflaterade omsättningen.

känsligheten förändras över tid och det är svårt att värdera skillnaderna mellan de olika studierna då de har genomförts för olika perioder. Resultaten tyder dock på att efterfrågan på restaurangtjänster är relativt okänslig för prisförändringar.²⁵

Tabell 1 Priselasticitet för restaurangtjänster

Studie	Period	Priselasticitet
Assarsson (2004)	1994–1998	-0,4 ^a /-0,6
Assarsson (1997)	1963–1996	-1,0
Edgerton m.fl. (1996)	1963–1989	-1,6
Hultkrantz m.fl. (1995)	1980–1994	-1,6 ^{a,b}

Anm. Priselasticiteterna är långsiktiga och kompenserade om inte annat anges. ^a Kort sikt. ^b Ej kompenserad.

²⁵ Se även Harju och Kosonen (2014).

4 Data och metoder

4.1 Metod för att mäta kortsiktiga effekter på restaurangbranschens utveckling

Utvecklingen av priser, omsättning och sysselsättning inom en bransch styrs av många olika faktorer. Det är svårt att isolerat mäta effekter av en reform, eftersom det inte går att direkt observera hur utvecklingen hade varit i frånvaro av reformen. I denna rapport används huvudsakligen *difference-in-differences*-metoden för att uppskatta hur restaurangbranschen skulle ha utvecklats utan sänkt moms. *Difference-in-differences*-metoden går ut på att hitta en eller flera jämförelsebranscher som hade en likartad utveckling innan reformen men som inte påverkades av reformen. Jämförelsebranscher används för att utesluta effekter av förändringar som inträffar under mätperioden och som påverkar både restaurangbranschen och jämförelsebranscherna. Skillnader i utvecklingen efter reformen mellan restaurangbranschen och jämförelsebranscherna kan då tolkas som en kausal effekt av reformen. Det är viktigt att välja jämförelsebranscher som är så lika restaurangbranschen som möjligt eftersom det då är mer troligt att det är just reformen som orsakat de eventuella skillnaderna i utvecklingen efter reformen. Restaurangbranschen och jämförelsebranscherna ska inte heller drabbas av chocker (förutom reformen) som påverkar branscherna olika under mätperioden för att *difference-in-differences*-metoden ska kunna ge tillförlitliga resultat.

Hotellbranschen är den bransch som mest liknar restaurangbranschen, men eftersom många hotell även driver restaurangverksamhet påverkas också hotellbranschen av sänkt restaurangmoms. Hotellbranschen bedöms därför inte vara någon lämplig jämförelsebransch. Det är svårt att hitta någon annan bransch som har stora likheter med restaurangbranschen.²⁶ De branscher som ändå används i *difference-in-differences*-analysen i denna rapport är detaljhandel (exklusive drivmedel), sport och fritid²⁷ samt övriga tjänster.²⁸ Detaljhandel, sport och fritid samt övriga tjänster är branscher som i likhet med restaurangbranschen i huvudsak riktar sig till hushåll och därmed förväntas ha liknande konjunkturella variationer som restaurangbranschen. Dessutom finns det relativt stora flöden av sysselsatta mellan restaurangbranschen och detaljhandeln samt sport och fritid. Dessa branscher sysselsätter därför åtminstone till viss del personer med liknande egenskaper. Det finns även stora flöden av sysselsatta mellan restaurangbranschen och utbildningsbranschen (främst förskole- och grundskoleverksamhet) samt branschen öppna sociala insatser, men dessa branscher inkluderas inte i

²⁶ Ett alternativ är att konstruera en databaserad syntetisk kontrollgrupp som består av restaurangbranscher i andra länder alternativt flera olika branscher i Sverige så att den syntetiska kontrollgruppens utveckling före reformen och karakteristika blir lika restaurangbranschens. Metoden ger dock felaktigt (biased) resultat om de länder eller branscher som ingår i kontrollgruppen har karakteristika som skiljer sig mycket från den svenska restaurangbranschen. De länder eller branscher som utgör den syntetiska kontrollgruppen måste väljas så att de inte påverkas av reformen men inte heller drabbas av idiosynkratiska chocker. Konjunkturinstitutet har inte tillgång till statistik om exempelvis restaurangbranschens omsättning och sysselsättning i andra länder. Tillväxtanalys använder andra svenska branscher som syntetisk kontrollgrupp för restaurangbranschen i sin redovisning av effekter av momssänkningen. Detaljhandeln har en stor vikt i den databaserade kontrollgruppen.

²⁷ Till sport- och fritidsverksamhet räknas bland annat skidanläggningar, golfbanor, trav- och galoppbanor, gymanläggningar samt nöjes- och temaparksverksamhet.

²⁸ Till övriga tjänster räknas bland annat hårvård, skönhetsvård och tvätterier som riktar sig till hushåll.

jämförelser då de är offentligt finansierade verksamheter och påverkas därför inte av samma variationer i efterfrågan.

Priseffekterna av momssänkningen skattas med restaurangpriser i andra länder som jämförelsegrupp. Jämförelseländerna har valts utifrån kriteriet att de i möjligaste mån ska likna Sverige och påverkas av samma faktorer (till exempel konjunktur och världsmarknadspriser) som Sverige. De länder som används i analysen är Norge och Danmark. En sammanställning av de använda jämförelsegrupperna visas i tabell 2.

Tabell 2 Jämförelsegrupper i analysen

Variabel	Jämförelsegrupp
Priser	Norge, Danmark
Deflaterad omsättning, lönesumma, sysselsättning, lönsamhet	Detaljhandel exklusive drivmedel, sport och fritid, övriga tjänster

Anm. SNI-koder för branscher redovisas i tabell A1 i appendix.

Källor: Eurostat, SCB och Konjunkturinstitutet.

Utöver sänkt moms har det genomförts ett antal andra regelförändringar som kan ha påverkat restaurangföretagens redovisade lönesummor, omsättning och antalet sysselsatta. Dessa regelförändringar gör det svårare att särskilja effekter av sänkt restaurangmoms. Vissa av reformerna kan ha större betydelse för restaurangbranschen än för jämförelsebranscherna, även om effekterna av regelförändringarna inte är begränsade till restaurangbranschen. Till exempel har införandet av så kallade personalliggare 2007 lett till en betydande ökning av redovisade lönesummor och antalet sysselsatta inom restaurangbranschen.²⁹ Krav på personalliggare gäller även för frisörer och tvätterier som ingår i övriga tjänster men inte för de andra jämförelsebranscherna. Krav på certifierat kassaregister infördes 2010 och omfattar alla företag som säljer varor eller tjänster mot kontant betalning. Det påverkar därför även jämförelsebranscherna. Skatteverket (2013) visar att den redovisade omsättningen ökade med 4 procent för restaurangföretagen månaden efter det att företagen anmält innehav av kassaregister till Skatteverket. Det finns vissa tecken på att effekten har klingat av något över tid, men Skatteverkets bedömning är att åtminstone en del av ökningen i redovisade intäkter är bestående. Skatteverket började också i januari 2012 ta ut kontrollavgifter för företag som bryter mot bestämmelserna om kassaregister, vilket kan påverka företagets redovisade omsättning. Dessutom har införandet av nedsatta socialavgifter för unga 2007 och en ytterligare nedsättning 2009 sänkt företagets arbetskostnader på kort sikt. Eftersom restaurangbranschen sysselsätter en större andel unga än andra branscher har sänkningen av arbetskostnader inom restaurangbranschen varit större än inom andra branscher. Även införandet av jobbskatteavdraget i fem steg mellan 2007 och 2014 kan ha påverkat efterfrågan på restaurangtjänster och andra tjänster och varor eftersom det har inneburit ökade disponibla inkomster för hushållen. Efterfrågan på restaurangtjänster och de tjänster och varor som ingår i jämförelsegrupperna kan ha påverkats olika mycket av ökade inkomster.

Det är svårt att veta hur snabbt effekterna av olika regelförändringar uppkommer, men det är sannolikt att dessa regelförändringar har påverkat utvecklingen av syssel-

²⁹ Hanspers och Hensvik (2010) finner att sysselsättningen inom restaurangbranschen ökade med 14 procent under två år efter reformen jämfört med hotellbranschen som inte påverkades av personalliggare. Finansdepartementet (2009) bedömer att den långsiktiga effekten av personalliggare på redovisad lönesumma kan uppgå till mellan 5 och 11 procent.

sättningen och omsättningen i restaurangbranschen under perioden före momssänkningen. Det är möjligt att de påverkat trenderna även efter 2012 och dessutom kan effekterna skilja sig mellan restaurangbranschen och jämförelsebranscherna. I så fall är det inte möjligt att avskilja effekterna av dessa andra reformer från effekten av sänkt restaurangmoms. De modellskattningar som görs i rapporten är osäkra och bör tolkas med försiktighet. Skattningarna kan dock ge indikationer på möjliga reformeffekter och stöd för en kvalificerad bedömning om effekterna på kort och lång sikt.

Reformens effekter på restaurangpriser, restaurangbranschens omsättning, sysselsättning, lönesumma och lönsamhet skattas med hjälp av *difference-in-differences*-metoden med fixa effekter för bransch eller land. Modellen skattas i förändringstakt och kan presenteras med följande ekvation:

$$y_{it} = \beta_1 D_i + \beta_2 D_t + \beta_3 D_{TREAT} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

där y_{it} är förändring av den logaritmerade utfallsvariabeln (pris, omsättning, sysselsättning, lönesumma eller lönsamhet) i bransch eller land i vid tidpunkt t , D_i är en vektor med indikatorvariabler för bransch eller land, D_t är en vektor med indikatorvariabler för tid, D_{TREAT} är indikatorvariabler som är lika med 1 för restaurangbranschen i Sverige för tiden efter reformen, och ε_{it} är en slumpterm med väntevärdet noll. Reformeffekterna fångas av indikatorvariablerna för restaurangbranschen i Sverige efter reformen (D_{TREAT}). Modellen skattas med separata indikatorvariabler för varje kvartal, för varje kalenderår, eller för hela perioden efter reformen. Effekter på priser, omsättning och lönesumma är skattade med säsongrensade kvartalsdata. Effekter på sysselsättning och lönsamhet är skattade med årsdata.

Konjunkturella variationer beaktas med hjälp av indikatorvariabler för tid (D). Valet av tidsperiod för data som används vid skattningen av parametrarna i modellerna kan spela roll för resultatet. Tidsperioden har därför varierats för att testa hur robusta olika skattningsresultat är. Vidare har känsligheten i resultaten testats genom så kallade placebo-tester.³⁰

4.2 Skattningsmetod och statistisk inferens

Möjligheten att dra statistiskt välgrundade slutsatser om effekten av momssänkningen försvåras av att antalet observationer och jämförelsegrupper är litet. Det är sannolikt att utvecklingen av branschernas omsättning, priser, lönesummor och sysselsättning är korrelerade över tid. Denna typ av autokorrelation kan ge upphov till missvisande standardfel och ett falskt intryck av precision i den skattade effekten. I situationer med ett stort antal jämförelsegrupper finns ett flertal alternativ för att erhålla mer rättvisande skattningar av den statistiska osäkerheten. I Konjunkturinstitutets tidigare analyser av de kortsiktiga effekterna av sänkt restaurangmoms användes Huber-White-metoden för beräkning av robusta standardfel. Denna och andra metoder är ofta otillräckliga för att lösa problemet när antalet jämförelsegrupper är litet, och det kan till och med förvärra problemet genom att ge intrycket av ännu högre precision.³¹ I denna

³⁰ Placebotester har gjorts genom att skatta effekter av placeboreformer för restaurangbranschen vid olika tidpunkter mellan 2009 och 2011. Dessa skattningar visar inga statistiskt signifikanta effekter av placeboreformer.

³¹ Se exempelvis Cameron och Miller (2015).

rapport används därför ordinära minstakvadratmetoden med ojusterade standardfel. Även dessa standardfel kan vara underskattade. Ett sätt att korrigera underskattade standardfel är att dela upp data i två eller tre perioder.³² Denna metod ger som mest två gånger högre standardfel än de skattningar som visas i rapporten. Med dessa standardfel är de skattade effekterna på lönesumman av sänkt restaurangmoms inte längre statistiskt signifikanta. Statistisk signifikans av andra resultat påverkas inte.

I rapporten används flera olika datakällor. När det är möjligt används data från totalundersökningar för att förändringar i urvalen inte ska påverka resultaten. Även totalundersökningar kan dock innehålla felaktigheter och vilken betydelse dessa har på resultaten beror oftast på om det handlar om slumpmässiga eller systematiska fel. Slumpmässiga fel brukar förknippas med större osäkerhet om effekternas storlek medan systematiska fel i stället kan leda till missvisande punktestimat. I denna rapport kan dock även slumpmässiga fel i datamaterialet ha stor betydelse för resultaten eftersom skattningarna är gjorda för ett litet antal jämförelsegrupper och för en relativt kort tidsperiod.

4.3 Data på restaurangpriser

Hur momssänkningen har påverkat restaurangpriserna analyseras med hjälp av SCB:s konsumentprisundersökning (KPI-undersökning). I denna undersökning mäts bland annat restaurangpriserna varje månad. Undersökningen av restaurangpriserna omfattar ett urval av cirka 130 företag där prisutvecklingen mäts på ett urval av drygt tio olika tjänster.

En fördel med att använda KPI-undersökningen som utgångspunkt är att undersökningen är utformad för att fånga in prisutvecklingen hos ett representativt urval av Sveriges restauranger och ett representativt urval av de tjänster som de erbjuder. I många fall följs dock prisförändringen enbart för den vanligaste tjänsten inom en viss kategori. En osäkerhetskälla är därmed om prisutvecklingen på företagets vanligaste tjänst inte skulle vara representativ för restaurangprisutvecklingen i genomsnitt.

En nackdel med KPI-undersökningen är att priser på hämtmat inte mäts separat. Endast i de fall som hämtmat är den vanligaste tjänsten hos ett företag i en viss kategori är det priset på denna tjänst som ska mätas. Hämtmat var redan innan moms-sänkningen belagd med 12 procents moms och påverkades därför inte av reformen. Detta innebär att den uppmätta prisutvecklingen i KPI innehåller både tjänster som omfattades av reformen och sådana som inte gjorde det. SCB:s bedömning är dock att hämtmat i praktiken i mycket ringa utsträckning kommer med i prisundersökningen.³³ Det talar för att restaurangpriserna i KPI i huvudsak mäter priset på tjänster som påverkades av momssänkningen och att restaurangpriserna i KPI därför kan användas för att mäta prisgenomslaget.

Det är samtidigt inte rimligt att utgå från att KPI-undersökningen på ett fullständigt korrekt sätt justerar för en förbättrad eller försämrad kvalitet i restaurangtjänsterna (till exempel en ändrad servicenivå eller att andra råvaror används). Svårigheten att fånga

³² Se Bertrand m.fl. (2004).

³³ Muntlig information, Peter Nilsson, SCB, 28 oktober 2013.

kvalitetsförändringar i ett prisindex är ett generellt problem och torde inte vara större i KPI-undersökningen jämfört med andra metoder för att mäta förändrade restaurangpriser.³⁴

För Sverige mäts restaurangpriserna med KPI950.³⁵ Motsvarande aggregat finns inte tillgängligt för de andra nordiska länderna och för dessa används COICOP-aggregat³⁶ 11.1.1 från Eurostat. Skillnaden mellan dessa aggregat är att i Eurostats aggregat ingår alkoholpriser medan personalmatsalar inte omfattas. Användningen av olika prisaggregat bedöms inte vara problematiskt eftersom samvariationen mellan de nämnda aggregaten för Sverige är mycket stor. Osäkerheten i skattningarna ökar dock vid förändrade alkoholskatter. I modellerna kontrolleras för förändringen av sysselsättningen och för landets växelkurs mot dollarn i syfte att ta hänsyn till konjunktorens och växelkursens effekter på prisutvecklingen. Modellerna är skattade för perioden 2000kv2–2015kv2.

Ett alternativt sätt att mäta prisseffekter är att relatera förändringen av restaurangpriserna till de allmänna konsumentprisförändringarna i respektive land. Förändringar av relativa restaurangpriser tar hänsyn till att pristrycket i landet kan variera både av konjunkturrella och strukturella orsaker som inte fullt ut fångas av att inkludera indikatorvariabler för tid och kontroller för förändringen i sysselsättningen och landets växelkurs mot dollar. Allmänna förändringar av konsumentpriser mäts med Eurostats harmoniserade konsumentprisindex (HIKP) exklusive energi, livsmedel, tobak och alkohol. Skattningar på relativa prisförändringar ger kvalitativt liknande resultat som skattningar där förändringar av restaurangpriser mäts direkt med hjälp av restaurangprisindex. Resultaten från skattningar på relativa prisförändringar visas i tabell A3 i appendix.

4.4 Data på omsättning och lönsamhet

För att utvärdera effekten av momssänkningen på mängden sålda restaurangtjänster används omsättningsdata från SCB för branscherna restaurang, detaljhandel exklusive drivmedel, sport och fritid samt övriga tjänster (se tabell A1 i appendix för SNI-koder). Enligt uppgifter framtagna inom ramen för SCB:s undersökning företagens ekonomi (FEK) genereras en stor andel av omsättningen i restaurangbranschen (SNI56) från hushållens efterfrågan. En mindre andel av restaurangförsäljningen sker inom företag som klassas som hotell och omfattas inte av den valda SNI-koden. Detta bedöms inte vara något större problem, bland annat därför att andelen restaurangförsäljning till privatkunder av företag som klassas som hotell endast utgör en liten del (11 procent) av den totala restaurangförsäljningen.³⁷

³⁴ Målet med prismätningarna i KPI är att mäta "lika för lika". Med det menas att kvalitetsförändringens värde ska justeras bort i indexberäkningen. När det gäller "dagens lunch" justeras det uppmätta priset till exempel om priset inkluderar kaffe vid ett måttillfälle medan det inte gör det vid nästföljande måttillfälle. Eventuella förändringar i matens kvalitet bedöms dock inte.

³⁵ KPI950 är "förtäring utom hemmet" och omfattar priser på mat (exempelvis lunch, middag, snabbmat, fika) och alkoholfria drycker (exempelvis kaffe och läsk) på restauranger och personalmatsalar.

³⁶ COICOP är förkortning för Classification of Individual Consumption by Purpose.

³⁷ Enligt SCB:s undersökning restaurangindex.

Reformen innebar en sänkning av moms på mat och alkoholfri dryck på restaurang och catering medan momssatserna för hämtmat och alkohol inte påverkades (se tabell 3). Omsättningsstatistiken finns inte uppdelad på olika typer av tjänster, utan endast olika momssatser. Tabell 3 visar att knappt 50 procent av omsättningen berördes direkt av reformen. Detta är viktigt att komma ihåg när man tolkar resultaten av modellskattningarna som avser den totala omsättningen i branschen.

Genom att deflatera omsättningen mätt i löpande priser med utvecklingen av konsumentpriserna i respektive bransch får man en approximation av volymutvecklingen.^{38,39} Modellerna om momssänkningens effekter på restaurangbranschens deflaterade omsättning är skattade på säsongrensade kvartalsdata för restaurangbranschen och jämförelsebranscherna för perioden 2001kv2–2014kv4.

Tabell 3 Omsättning och momssatser i restaurangbranschen

Miljarder kronor respektive procent

	Mdkr 2012	Momssats före reformen	Momssats efter reformen
Restaurang- och cateringtjänster	38	25	12
Hämtmat	26	12	12
Alkohol	22	25	25
Övrigt ¹	3	6–25	6–25

Anm. Beräkningen är baserad på omsättningsdata per momssats enligt SCB och omsättningsfördelning enligt undersökningen företagens ekonomi. Beräkningen ska ses som en approximation då data för respektive tjänst inte finns redovisad. ¹ Hotell och logi, kulturverksamhet och sekundärverksamhet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Effekter av sänkt moms på restaurangföretagens lönsamhet studeras med hjälp av data på restaurangbranschens och jämförelsebranschernas rörelsemarginal.⁴⁰ Uppgifterna om rörelsemarginalen kommer från SCB:s undersökning företagens ekonomi (FEK). Modellerna är skattade på årsdata för perioden 2001–2013.

4.5 Data på sysselsättning, löner och arbetade timmar

Beräkningar av momssänkningens effekt på sysselsättning, löner och arbetade timmar inom restaurangbranschen baseras på registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS) och statistik över lönesumman⁴¹ för branscherna restaurang, detaljhandel exklusive drivmedel, sport och fritid samt övriga tjänster.

³⁸ Omsättningen (inklusive moms) i restaurangbranschen deflateras med prisutvecklingen för restaurangtjänster, dvs. "vin, sprit, öl på restaurang" (KPI940) + "förtäring utom hemmet" (KPI950) i SCB:s konsumentprisundersökning. Omsättningen för detaljhandeln deflateras med prisutvecklingen för varor i nämnda undersökning. Omsättningen för övriga tjänster deflateras med "personlig hygien, tjänster" (KPI922) och omsättningen för sport och fritid deflateras med "nöjen och rekreation" (KPI781).

³⁹ Ett annat sätt att mäta volymförändringen i restaurangbranschens omsättning är att använda olika delindex i SCB:s tjänsteproduktionsindex. Denna metod ger inte annorlunda resultat.

⁴⁰ Rörelsemarginal är rörelseresultat efter avskrivningar i procent av omsättningen. Rörelsemarginalen anger hur stor andel i procent av varje omsatt krona som blir kvar för att täcka räntor, skatt och ge vinst.

⁴¹ SCB:s register lönesummor, arbetsgivaravgifter och preliminär A-skatt (LAPS).

Effekter på antalet sysselsatta studeras med hjälp av RAMS som baseras på de kontrolluppgifter som företagen rapporterar till Skatteverket. RAMS redovisas en gång per år. Som sysselsatta räknas förvärvsarbetande i november och branschtillhörighet avser huvudsaklig sysselsättning vid samma tidpunkt. Fördelen med RAMS jämfört med andra datakällor är att alla sysselsatta i alla företag finns med i statistiken och statistiken är inte behäftad med urvalseffekter mellan åren.⁴² Effekter på restaurangbranschens sysselsättning skattas med RAMS-statistik från yrkesregistret för åren 2003–2013 uppdelat på län och bransch. Modellskattningarna är viktade med befolkningen för respektive län och inkluderar fixa effekter för varje bransch i varje län. Sysselsättnings effekterna skattas även med aggregerad RAMS-statistik (på nationell nivå) för restaurangbranschen och jämförelsebranscherna för perioden 1996–2013.

Lönesumman är de bruttolöner som rapporteras in till Skatteverket av alla företag. Analysen av förändringar mellan olika tidpunkter störs därmed inte av slumpmässiga urvalsfel. Fördelen med lönesumman är också att det finns statistik för hela året, inte bara för november. Lönesumman mäter de sammanlagda effekterna på antalet sysselsatta och deras löner samt arbetade timmar och det går inte att särskilja dessa effekter från varandra. Det saknas annan tillförlitlig statistik för att närmare studera löneeffekter och effekter på arbetade timmar i restaurangbranschen.⁴³ Modellerna på restaurangbranschens lönesumma är skattade på säsongrensade kvartalsdata för perioden 2008kv1–2014kv4.

4.6 Bedömning av långsiktiga effekter på sysselsättningen

För att kunna bedöma långsiktiga effekter av sänkt restaurangmoms på sysselsättningen analyseras hur sammansättningen av de sysselsatta i restaurangbranschen och flöden av sysselsatta till och från restaurangbranschen ser ut över tid och i relation till andra branscher. Om sysselsättningen inom restaurangbranschen ökar till följd av lägre priser och högre efterfrågan på restaurangtjänster, skulle det normalt sett motsvaras av fallande sysselsättning inom andra branscher. Den ökade sysselsättningen inom restaurangbranschen kan dock leda till minskad jämviktsarbetslöshet och högre varaktig sysselsättning om de nyanställda inom restaurangbranschen i huvudsak kommer från arbetslöshet eller utanför arbetskraften och omfattar grupper som annars skulle haft svårt att få arbete.⁴⁴ Unga, utrikes födda och personer med högst för gymnasial utbildning tillhör de grupper som ofta har svårt att få arbete och därför analyseras restaurangbranschens betydelse för dessa gruppers sysselsättning.⁴⁵ Det ska betonas att dessa grupper är heterogena och det finns stora variationer i arbetsmarknadsutfallet inom varje grupp. De grupper som analyseras i rapporten är delvis överlappande.

⁴² Se närmare Konjunkturinstitutet (2013).

⁴³ I nationalräkenskaperna finns arbetade timmar totalt för hotell- och restaurangbranschen, men det saknas disaggregerade uppgifter för restaurangbranschen. Uppgifter i konjunktur- och strukturlönestatistiken finns endast för ett urval av företag inom restaurangbranschen och urvalsförändringar skapar stor statistisk osäkerhet i förändringarna mellan åren. Uppgifterna på branschnivå bedöms vara för osäkra för att kunna användas i effektskattningar. Se vidare Konjunkturinstitutet (2013).

⁴⁴ Närmare beskrivning om antaganden och genom vilka mekanismer sänkt restaurangmoms kan påverka sysselsättningen på lång sikt finns i avsnitt 7.2.

⁴⁵ Även personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har betydande arbetsmarknadsproblem. Det saknas dock relevanta data för att studera gruppen inom ramen för denna rapport.

Gemensamt för alla grupper som ofta har svårt att få arbete är att höga lönestalar tenderar att minska efterfrågan på deras arbetsutbud.⁴⁶ Unga har en begränsad arbetslivserfarenhet som gör det svårt för arbetsgivarna att bedöma deras kompetens. Det kan därför vara svårt för unga att konkurrera om jobben med mer erfaren och produktiv arbetskraft. För de flesta unga fungerar dock övergången från utbildning till arbete relativt problemfritt.⁴⁷ Vissa delvis överlappande grupper av unga har väsentligt större problem på arbetsmarknaden: unga med funktionsnedsättningar, unga med utländsk bakgrund och unga utan fullständiga gymnasiebetyg.⁴⁸ Oavsett ålder har personer utan gymnasial utbildning ofta svårt att få arbete. Det beror bland annat på att personer med längre utbildning i viss mån konkurrerar om samma jobb och den relativa efterfrågan på personer med enbart förgymnasial utbildning har minskat över tid.

Utrikes födda har precis som unga ofta svårt att etablera sig på arbetsmarknaden därför att de saknar arbetslivserfarenhet och jobbrelaterat nätverk. Andra förklaringsfaktorer för utrikes föddas sämre arbetsmarknadssituation är bristande språkkunskaper och diskriminering samt att många utrikes födda saknar gymnasieutbildning. Utbildningar och yrkeskompetens som förvärvats utomlands värderas dessutom inte alltid lika högt som svenska utbildningar och yrkeskompetens, vilket försvårar utrikes föddas arbetsmarknadsetablering.⁴⁹ Bland utrikes födda är det framför allt de födda utanför Europa som har betydande svårigheter på arbetsmarknaden. Gruppen består till stor del av flyktingar och deras anhöriga.

I beskrivningen av de sysselsattas egenskaper och flöden till och från restaurangbranschen används SCB:s yrkesregister på individnivå för åren 2001–2013. I yrkesregistret finns samtliga personer som vid slutet av året är minst 16 år gamla och folkbokförda i Sverige. Data innehåller information om bland annat individens kön, ålder, födelse-region, utbildning, inkomst, bostadslän, sysselsättningsstatus i november, yrke samt arbetsgivarens näringsgren. I yrkesregistret finns också information om individen har studerat under höstterminen. För varje år har SCB också lagt till information om individen var inskriven som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen i november. Genom att koppla ihop yrkesregister från olika år kan individens arbetsmarknadsstatus följas över tiden. Till exempel analyseras hur stor andel av de nyanställda inom restaurangbranschen som inte var sysselsatta året innan, hur stor andel av personer som lämnat restaurangbranschen går vidare till sysselsättning inom andra branscher och vilka dessa branscher är. Det studeras också vilka egenskaper de sysselsatta inom restaurangbranschen har och hur sammansättningen av sysselsatta har förändrats över tiden. Särskilt studeras andelen sysselsatta inom restaurangbranschen som tillhör grupper med svag förankring på arbetsmarknaden (unga, utrikes födda och personer med högst förgymnasial utbildning). Med hjälp av individdata belyses också skillnader mellan olika demografiska grupper i till exempel andelen som går vidare till sysselsättning inom andra branscher. Det är inte möjligt att studera om sänkt restaurangmoms i sig har påverkat vilka som arbetar inom restaurangbranschen eller om flödena till och från restaurangbranschen har förändrats till följd av reformen. En deskriptiv analys av

⁴⁶ Se exempelvis Konjunkturinstitutet (2014).

⁴⁷ Se Engdahl och Forslund (2015) för en övergripande analys av ungas arbetsmarknadsetablering.

⁴⁸ I denna rapport kan dock inte unga med funktionsnedsättningar studeras på grund av att det saknas information om funktionsnedsättningar i de datakällor som används.

⁴⁹ För en mer utförlig analys av faktorer som kan förklara utrikes föddas situation på den svenska arbetsmarknaden, se Eriksson (2010).

restaurangbranschen och jämförelser med andra branscher kan ändå ge indikationer på om det kan finnas långsiktiga effekter på sysselsättningen av sänkt restaurangoms.

En nackdel med yrkesregistret är att den registerbaserade sysselsättningen enbart mäts en gång per år (i november) och att det inte går att analysera utvecklingen av arbetade timmar eller löner. Det finns inte heller information om individernas arbetslöshetstider. Det är inte möjligt att följa de restauranganställdas yrkeskarriärer eftersom yrkesuppgifter från småföretag i den privata sektorn endast samlas in för ett urval av företagen och varje företags uppgifter uppdateras och kompletteras enbart vart fjärde till femte år. Nästan alla restaurangföretag (98 procent) har mindre än 20 anställda och de undersöks för sällan för att det ska vara möjligt att följa individernas yrkeskarriärer. Inom restaurangbranschen är också en stor andel av de sysselsatta unga och eftersom unga oftare byter arbete saknas yrkesuppgifter för en betydande andel av de sysselsatta. På grund av stora förändringar i klassificeringen av olika näringsgrenar år 2007 studeras flöden mellan restaurangbranschen och andra branscher endast för åren 2007–2013.

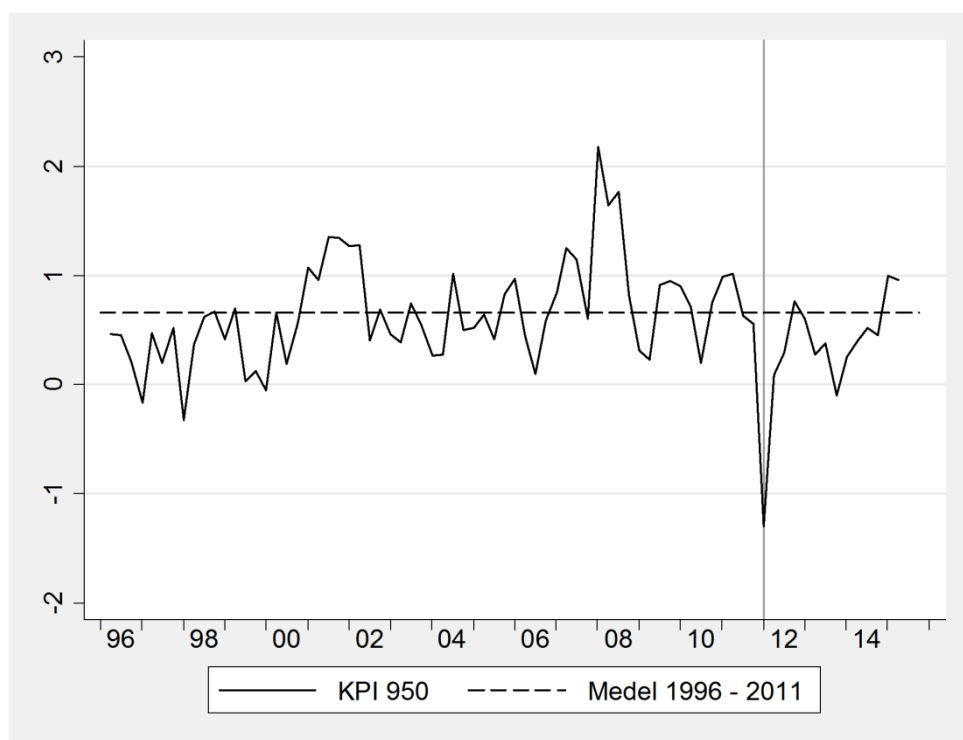
5 Kortsiktiga effekter av sänkt moms på restaurangbranschens utveckling

5.1 Effekter på restaurangpriserna

Priset på restaurangtjänster i KPI-undersökningen sjönk med 1,3 procent första kvartalet 2012 och ökade med 0,1 procent under det andra kvartalet 2012 (se diagram 1). Jämfört med den historiska prisutvecklingen ökade priserna relativt svagt under 2012–2014. Under det första halvåret 2015 var prisökningarna något högre än det historiska genomsnittet. Den faktiska prisökningstakten är dock inte ett tillräckligt bevis för att momssänkningen har lett till lägre restaurangpriser då det inte visar hur restaurangpriserna skulle blivit utan reformen. Det är värt att notera att det inte krävs att restaurangpriserna sjunker, endast att prisutvecklingen blir svagare än den skulle blivit i frånvaro av reformen.

Diagram 1 Förändringen av restaurangprisindex i Sverige

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Den vertikala linjen visar tidpunkten för momssänkningen.

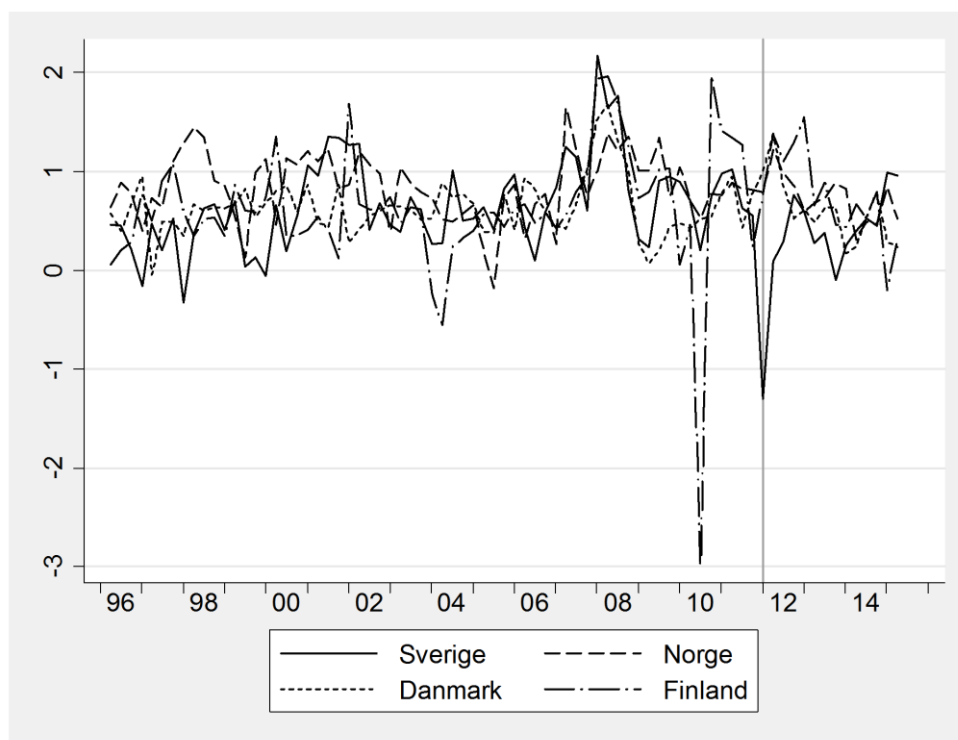
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 visar att restaurangpriserna i Sverige, Danmark, Finland och Norge har utvecklats relativt likartat under den senaste tioårsperioden, bortsett från två tydliga undantag. Det första undantaget är utvecklingen av restaurangpriserna i Finland efter en sänkning av restaurangmomsen i juli 2010. De finska restaurangpriserna minskade relativt mycket direkt efter momssänkningen men prisökningar var sedan snabbare än i de andra nordiska länderna under de nästföljande kvartalen. Det andra undantaget

som syns i diagrammet är att de svenska restaurangpriserna minskade direkt efter momssänkningen i januari 2012 och utvecklades sedan svagare än i de övriga nordiska länderna under 2012 och 2013. Under 2014 steg restaurangpriser i Sverige ungefär i samma takt som i de andra nordiska länderna. Under det första halvåret 2015 ökade restaurangpriserna i Sverige snabbare än genomsnittet för de andra nordiska länderna.

Diagram 2 Förändringen av restaurangprisindex i nordiska länder

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Data har säsongrensats av Konjunkturinstitutet. Den vertikala linjen visar tidpunkten för den svenska momssänkningen.

Källor: Eurostat, SCB och Konjunkturinstitutet.

För att mer formellt mäta skillnaderna i prisutveckling mellan Sverige, Danmark och Norge används *difference-in-differences*-modeller.⁵⁰ I modellerna analyseras hur restaurangprisutvecklingen i Sverige under perioden 2012kv1–2015kv2 avviker från hur den i genomsnitt brukar avvika från Danmark och Norge, med hänsyn tagen till växelkursens och sysselsättningens utveckling för respektive land.⁵¹

Diagram 3 visar de skattade reformeffekterna på restaurangprisförändringar varje kvartal efter reformen och det 95-procentiga konfidensintervallet för effekterna. Un-

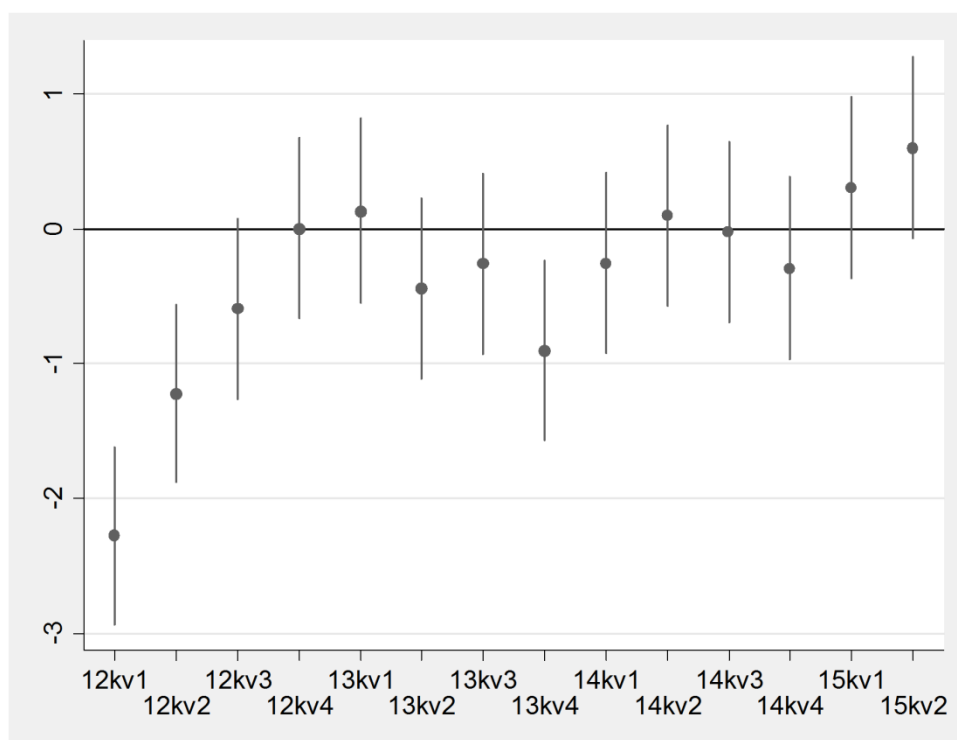
⁵⁰ Finland ingår inte i modellskattningarna eftersom de finska restaurangpriserna följer ett annat mönster än de svenska till följd av momssänkningen 2010.

⁵¹ Den skattade modellen presenteras i avsnitt 4.1. Utöver variablerna i ekvation (1) inkluderas förändring av respektive lands (logaritmerade) växelkurs gentemot dollarn fördröjt med två kvartal samt förändring av respektive lands (logaritmerade) totala sysselsättning under kvartalet. Växelkursförändringen är statistiskt signifikant på minst 5-procentsnivån. Sysselsättningsförändringen är inte statistiskt signifikant i någon av skattningarna. Resultaten ändras inte om dessa två variabler exkluderas från modellerna. I tabell A3 i appendix visas resultat för modeller skattade med förändringar av restaurangpriser i relation till allmänna prisförändringar. Dessa skattningar visar samma tidsprofil, men något lägre prissänkningar 2012–2013 och högre prisökningar 2015. Priseffekten för hela perioden efter momssänkningen är negativ men inte statistiskt signifikant. Relativa priseffekter är skattade med data för perioden 1996kv2–2015kv2.

der det första kvartalet efter momssänkningen blev restaurangpriserna drygt två procent lägre än vad de skulle blivit utan reformen. Under det andra kvartalet efter reformen var effekten drygt en procentenhet lägre ökningstakt för restaurangpriserna. De skattade effekterna för 2012kv3–2014kv4 är oftast negativa, men mindre och bortsett från ett undantag inte statistiskt signifikanta. Effektskattningar för de två första kvartalen 2015 tyder på att priserna har stigit snabbare än vad man kunde förvänta sig givet utvecklingen i Danmark och Norge, men effekterna är ganska oprecist skattade (konfidensintervallen för effekterna är breda).⁵²

Diagram 3 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangpriser per kvartal och 95-procents konfidensintervall, 2012kv1–2015kv2

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Modellen är skattad med säsongrensade kvartalsdata för perioden 2000kv2–2015kv2 och konfidensintervallen är baserade på ordinära standardfel.

Källor: Eurostat, SCB och Konjunkturinstitutet.

Priseffekter som är skattade separat för varje enskilt kvartal ger information om hur snabbt momssänkningen övervältras, men de är relativt oprecisa. I tabell 4 visas reformeffekter skattade med en indikatorvariabel för varje kalenderår efter momssänkningen (modell A) och med en indikatorvariabel för hela perioden efter momssänkningen (modell B). Resultaten visar att 2012 blev priserna 4,1 procent lägre än vad man kunde förväntat sig utifrån hur de svenska restaurangpriserna brukar utvecklas i förhållande till restaurangpriserna i Danmark och Norge. År 2013 blev priserna 1,5 procent lägre än de skulle blivit utan sänkt moms. Punktskattningen för priset effekten 2014 är negativ men mindre och inte statistiskt signifikant. Under det första halvåret 2015 blev de svenska restaurangpriserna 0,9 procent högre än vad man kunde förvän-

⁵² Den skattade priset effekten för 2015kv2 är statistiskt signifikant på 10-procentsnivån.

tat sig givet utvecklingen i Danmark och Norge. Diagram 4 illustrerar de skattade effekterna från modell A tillsammans med de 95-procentiga konfidensintervallen för effekterna.

Modell B i tabell 4 inkluderar en indikatorvariabel för hela perioden efter momssänkningen (2012kv1–2015kv2). Modellresultaten indikerar att de svenska restaurangpriserna har blivit cirka 5 procent lägre under de första 3,5 åren efter momssänkningen än de skulle blivit i frånvaro av reformen.⁵³ Ungefär hälften av momssänkningen har således övervältrats på konsumentpriserna.⁵⁴

Tabell 4 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangpriser

Procentuell förändring

	Modell A	Modell B
Indikatorvariabel 2012	-4,1***	i.u.
Indikatorvariabel 2013	-1,5**	i.u.
Indikatorvariabel 2014	-0,5	i.u.
Indikatorvariabel 2015kv1–kv2	0,9*	i.u.
Indikatorvariabel 2012kv1–2015kv2	i.u.	-5,2***
Indikatorvariabler för tid	Ja	Ja
Antal observationer	177	177

Anm. Modellerna är skattade med säsongrensade kvartalsdata för perioden 2000kv2–2015kv2. I kolumnen som visar resultaten från modell A är koefficienterna omräknade till approximativa helårseffekter för 2012–2014 (koefficienten multiplicerat med 4) och till en approximativ halvårseffekt för 2015 (koefficienten multiplicerat med 2). I kolumnen som visar resultaten från modell B är koefficienten omräknad till en approximativ effekt för hela perioden 2012kv1–2015kv2 (koefficienten multiplicerat med 14). Modellerna inkluderar kontroller för förändring av landets växelkurs mot dollarn fördröjd med två kvartal och förändring av landets sysselsättning (båda variabler i logaritmerad form). *** signifikant på 1-procentsnivån, ** signifikant på 5-procentsnivån, * signifikant på 10-procentsnivån. Signifikansnivåerna är baserade på ordinära standardfel. Jämförelseländerna är Danmark och Norge.

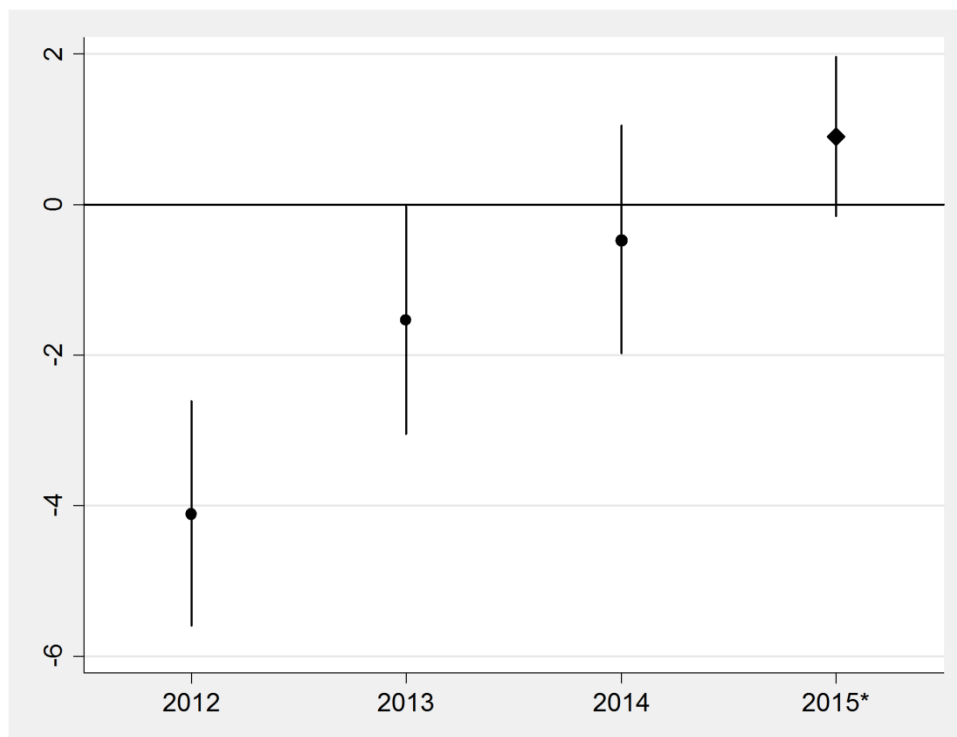
Källor: Eurostat, SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵³ Restaurangpriserna steg från fjärde kvartalet 2011 till och med andra kvartalet 2015 med 4,5 procent. Utan sänkt restaurangmoms hade priserna enligt modellskattningen stigit med 9,7 procent under samma period.

⁵⁴ Om hela momssänkningen hade övervältrats på konsumentpriserna, skulle restaurangpriserna blivit 10,4 procent lägre än utan reformen, $((1,12-1,25)/1,25)=-10,4$ procent.

Diagram 4 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangpriser per år och 95-procents konfidensintervall, 2012–2015H1

Procentuell förändring, årsvärden

Anm. * Avser effekten första halvåret 2015. Modellen är skattad med säsongrensade kvartalsdata för perioden 2000kv2–2015kv2 och konfidensintervallen är baserade på ordinära standardfel. Koefficienterna är omräknade approximativa helårseffekter för 2012–2014 (koefficienten multiplicerat med 4) och approximativ halvårseffekt för 2015 (koefficienten multiplicerat med 2).

Källor: Eurostat, SCB och Konjunkturinstitutet.

Sammantaget indikerar resultaten att restaurangpriserna sjönk direkt efter momssänkningen och utvecklades svagare under 2012–2013 än de skulle gjort i frånvaro av reformen. Modellskattningarna indikerar att övervältringen av momssänkningen på konsumentpriserna har stannat av under 2014. Restaurangpriserna ser ut att ha ökat mer under det första halvåret 2015 än de brukar göra i förhållande till prisförändringarna i Danmark och Norge, vilket skulle kunna tyda på att en del av priseffekterna har reverserats. Under de första 3,5 åren efter reformen bedöms restaurangpriserna ha blivit cirka 5 procent lägre än de skulle blivit utan sänkt moms. Ungefär hälften av momssänkningen har således övervältrats på konsumentpriserna. Det går inte att utesluta att det finns andra faktorer än sänkt moms som påverkat hur restaurangpriserna i Sverige har utvecklats i förhållande till Norge och Danmark.

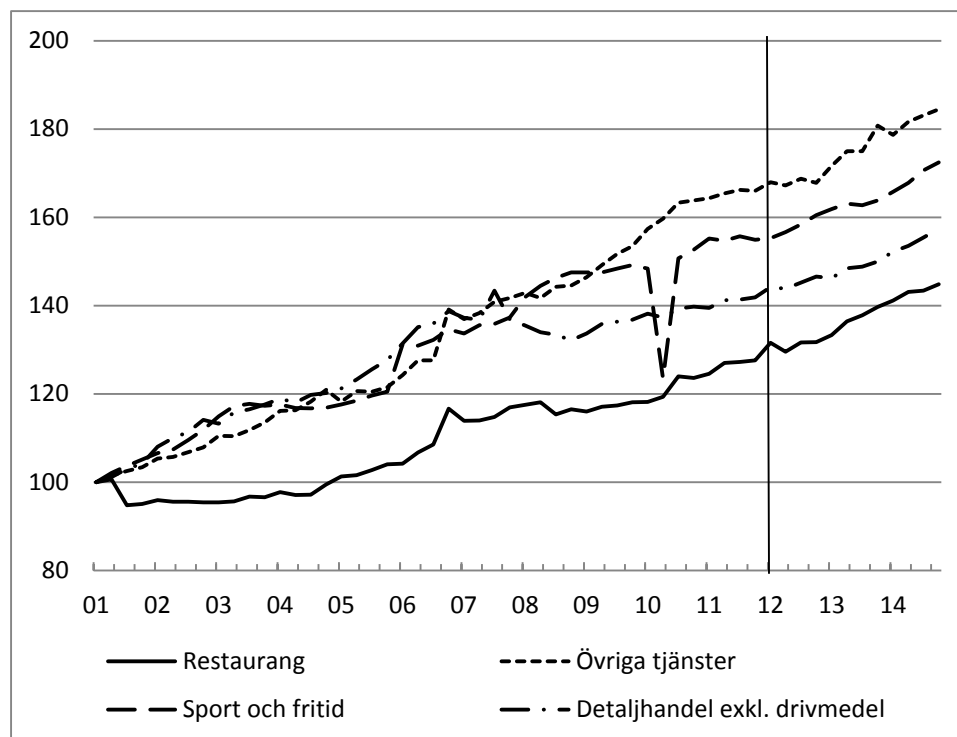
5.2 Effekter på restaurangbranschens omsättning

Lägre priser kan antas leda till fler sålda restaurangtjänster och därmed högre omsättningsvolym. Genom att deflatera omsättningen mätt i löpande priser med utvecklingen av konsumentpriserna i respektive bransch får man en approximation på volymut-

vecklingen.⁵⁵ Diagram 5 visar att den deflaterade omsättningen inom restaurangbranschen samt inom övriga tjänster ökade starkt 2007 när krav på personalliggare infördes, men utvecklingen under de senaste åren har varit relativt likartad mellan de jämförda branscherna. Det ska noteras att restaurangbranschens omsättning även inkluderar försäljning av alkohol och hämtmat som inte direkt påverkades av momssänkningen.

Diagram 5 Utvecklingen av deflaterad omsättning i restaurangbranschen och jämförelsebranscherna

Index 2001kv1=100, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Omsättningen är deflaterad med hjälp av konsumentprisindex för varje bransch, se avsnitt 4.4. Den vertikala linjen visar tidpunkten för momssänkningen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

För att mäta effekter av sänkt restaurangmoms på omsättning används *difference-in-differences*-modeller. I modellerna analyseras hur utvecklingen av restaurangbranschens omsättning under perioden 2012kv1–2014kv4 avviker från hur den i genomsnitt brukar avvika från jämförelsebranscherna detaljhandel, sport och fritid samt övriga tjänster.⁵⁶

Modellskattningarna visar inga statistiskt signifikanta effekter av sänkt restaurangmoms på restaurangernas försäljningsvolymerna mätt med deflaterad total omsättning

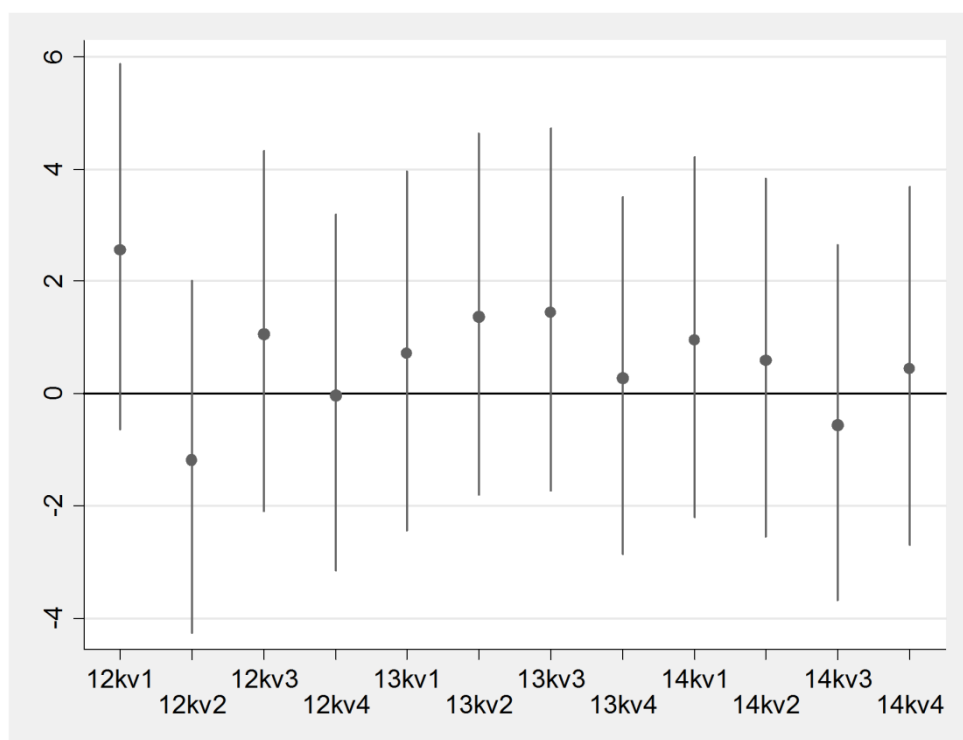
⁵⁵ Omsättningen (inklusive moms) i restaurangbranschen deflateras med prisutvecklingen för restaurangtjänster, dvs. "vin, sprit, öl på restaurang" (KPI940) + "förtäring utom hemmet" (KPI950) i SCB:s konsumentprisundersökning. Omsättningen för detaljhandel deflateras med prisutvecklingen för varor i nämnda undersökning. Omsättningen för övriga tjänster deflateras med "personlig hygien, tjänster" (KPI922) och omsättningen för sport och fritid deflateras med "nöjen och rekreation" (KPI781).

⁵⁶ Den skattade modellen beskrivs i avsnitt 4.1. Utöver variablerna listade i ekvation (1) innehåller modellen även två indikatorvariabler för branschen sport och fritid för 2010kv2 och 2010kv3. Anledningen till att indikatorvariabler har lagts till är att det rapporterade utfallet för omsättningen 2010kv2 bedöms vara orimligt lågt (se diagram 5), vilket påverkar förändringstalen för detta och nästföljande kvartal. Indikatorvariablerna är signifikanta på 1-procentsnivån.

(se diagram 6 och tabell 5).⁵⁷ Punktestimaten för reformeffekter på omsättningen är överlag positiva men mycket oprecis skattade och inte statistiskt signifikant skilda från noll.⁵⁸ Det är troligt att den omsättningsstatistik som finns tillgänglig inte mäter mängden sålda restaurangtjänster tillräckligt exakt eftersom den totala omsättningen även inkluderar tjänster som inte direkt påverkades av den sänkta momsens, till exempel försäljning av alkohol och hämtmat. Det är möjligt att de lägre priserna har lett till en ökad efterfrågan på restaurangtjänster även om de oprecisa skattningarna inte visar några säkerställda effekter. Det saknas statistik för en mer detaljerad analys av omsättningens utveckling och sammansättning.

Diagram 6 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangbranschens deflaterade omsättning per kvartal och 95-procents konfidensintervall, 2012 kv1–2014 kv4

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Modellen är skattad med säsongrensade kvartalsdata för perioden 2001kv2–2014kv4 och konfidensintervallen är baserade på ordinära standardfel.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁵⁷ I Konjunkturinstitutet (2013) redovisades signifikant positiva effekter för omsättningen, men standardfelen i dessa skattningar var underskattade. Den använda dataperioden både före och efter reformen var kortare i den förra rapporten men detta påverkar inte resultaten. Nu används även en annan säsongrensningmetod som bättre tar hänsyn till påskeffekter. Korrigering för påskeffekter påverkar resultaten något.

⁵⁸ Effekter på restaurangbranschens försäljningsvolym har även skattats med hjälp av modeller där försäljningsvolym mätts med motsvarande delindex i SCB:s tjänsteproduktionsindex. Inte heller dessa modeller visar på några statistiskt signifikanta effekter. Resultaten ändras inte heller om indikatorvariabler används för att kontrollera för effekter av införandet av personalliggare 2007kv1 på omsättningen i restaurangbranschen och i branschen övriga tjänster.

Tabell 5 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangbranschens deflaterade omsättning

Procentuell förändring

	Modell A	Modell B
Indikatorvariabel 2012	2,4	i.u.
Indikatorvariabel 2013	3,8	i.u.
Indikatorvariabel 2014	1,4	i.u.
Indikatorvariabel 2012–14	i.u.	7,6
Indikatorvariabler för tid	Ja	Ja
Antal observationer	220	220

Anm. Modellerna är skattade med säsongrensade kvartalsdata för perioden 2001kv2–2014kv4. Koefficienterna är omräknade till approximativa helårseffekter i modell A (koefficienten multiplicerat med 4) och till approximativa effekter för hela perioden 2012–2014 i modell B (koefficienten multiplicerat med 12). Inga estimat är statistiskt signifikanta på 10-procentsnivån enligt ordinära standardfel.

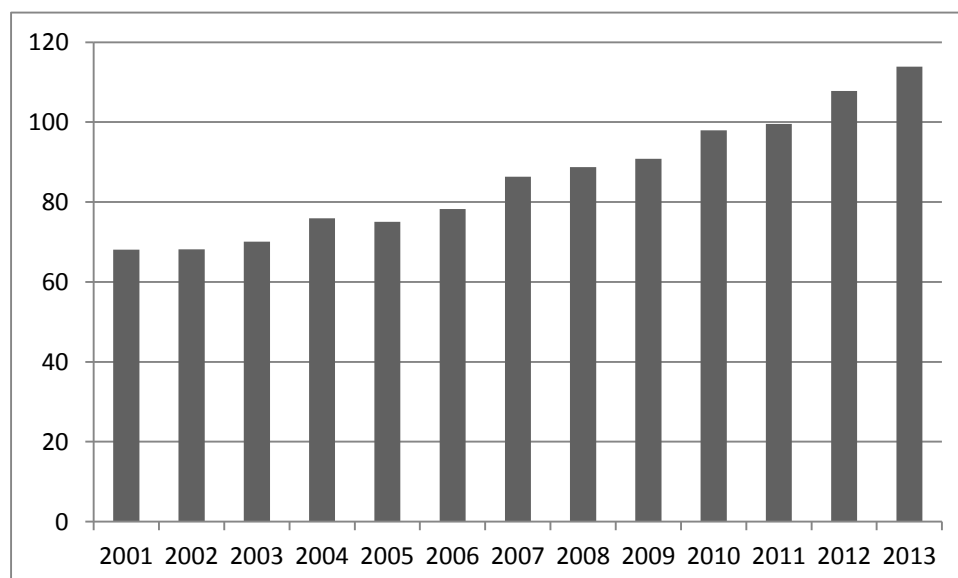
Källor: SCB (omsättningsstatistik för näringslivet) och Konjunkturinstitutet.

5.3 Effekter på restaurangbranschens sysselsättning

Antalet sysselsatta i restaurangbranschen har ökat under en lång tid, både före och efter sänkningen av restaurangmomsen (se diagram 7). Antalet sysselsatta inom restaurangbranschen har ökat från 68 000 personer 2001 till närmare 114 000 personer 2013. Restaurangbranschens sysselsättning ökade snabbare än sysselsättningen i jämförelsebranscherna både 2012 och 2013, men restaurangbranschens sysselsättningsstillväxt har även tidigare avvikit från utvecklingen i andra branscher (se diagram 8).

Diagram 7 Antal sysselsatta i restaurangbranschen

Tusental

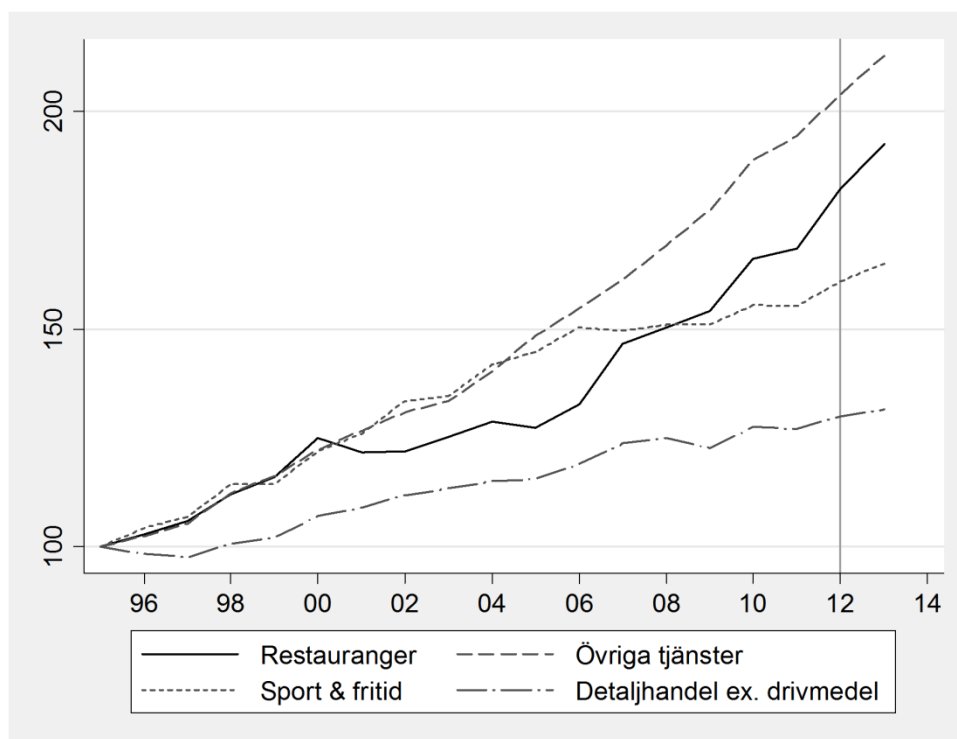

Anm. Avser förvärsarbetande i november med huvudsaklig sysselsättning i restaurangbranschen.

Källa: SCB (yrkesregister).

Diagram 8 Sysselsättningsutvecklingen i restaurangbranschen och jämförelsebranscherna

Index 1995=100

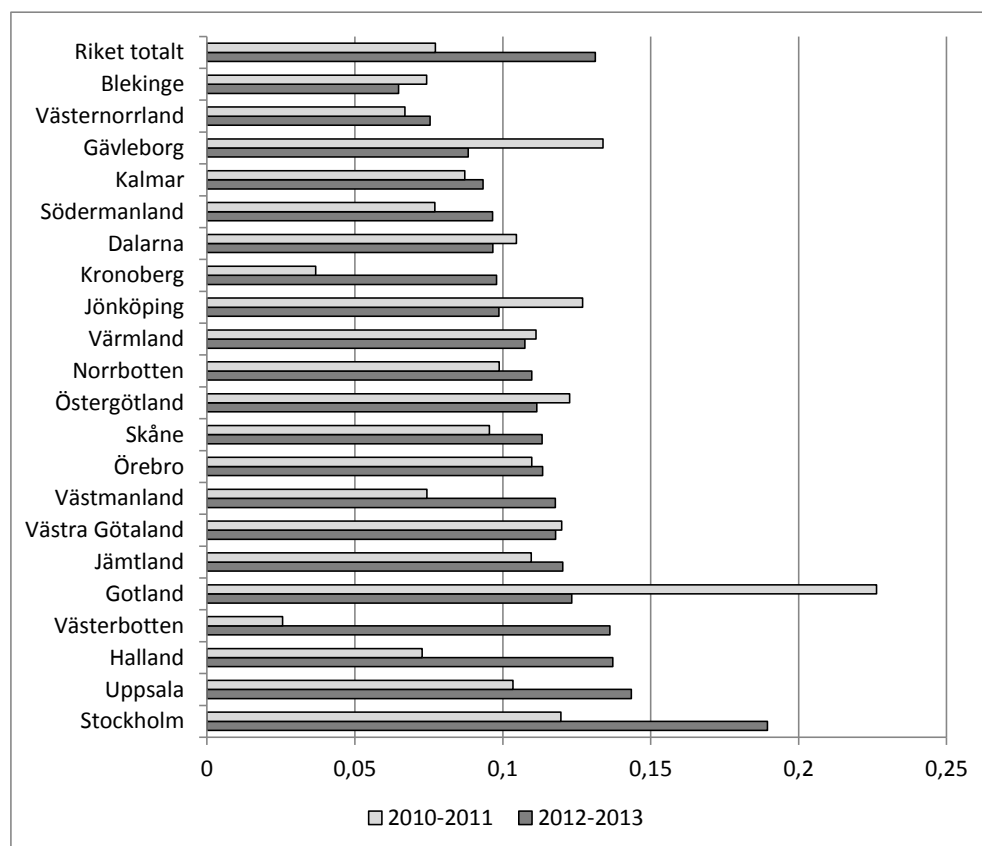
Anm. Data enligt SNI2002 före 2008 och SNI2007 från 2008 har länkats av Konjunkturinstitutet. Den vertikala linjen visar tidpunkten för momssänkningen.

Källor: SCB (RAMS) och Konjunkturinstitutet.

Det finns stora regionala skillnader i utvecklingen av antalet sysselsatta i restaurangbranschen relaterat till befolkningmängden i länet (se diagram 9). Mätt med förändring i andelen sysselsatta av befolkningen har restaurangbranschens sysselsättning ökat mer efter reformen (2012–2013) än innan reformen (2010–2011) i 13 av 21 län. Efter reformen har restaurangbranschens sysselsättning per befolkning ökat mest (i procentenheter) i Stockholms län, Uppsala län och Hallands län. Minst har ökningen varit i Blekinge län, Västernorrlands län och Gävleborgs län. Att sysselsättningen i restaurangbranschen har ökat något mer efter reformen kan inte tolkas som en effekt av reformen eftersom man utifrån faktisk utveckling inte kan säga hur utvecklingen skulle blivit i frånvaro av reformen. Det finns troligen många förklaringar till de regionala skillnaderna i restaurangbranschens utveckling. Momssänkningen i sig borde dock ha likartade effekter i de olika länen. Om sänkt moms på restaurangtjänster har haft en positiv effekt på branschens sysselsättning, kan det argumenteras för att det är rimligt att sysselsättningen stigit systematiskt i flera regioner.

Diagram 9 Antalet sysselsatta i restaurangbranschen som andel av befolkningen, förändringen 2010–2011 och 2012–2013, uppdelat på län

Förändring i procentenheter

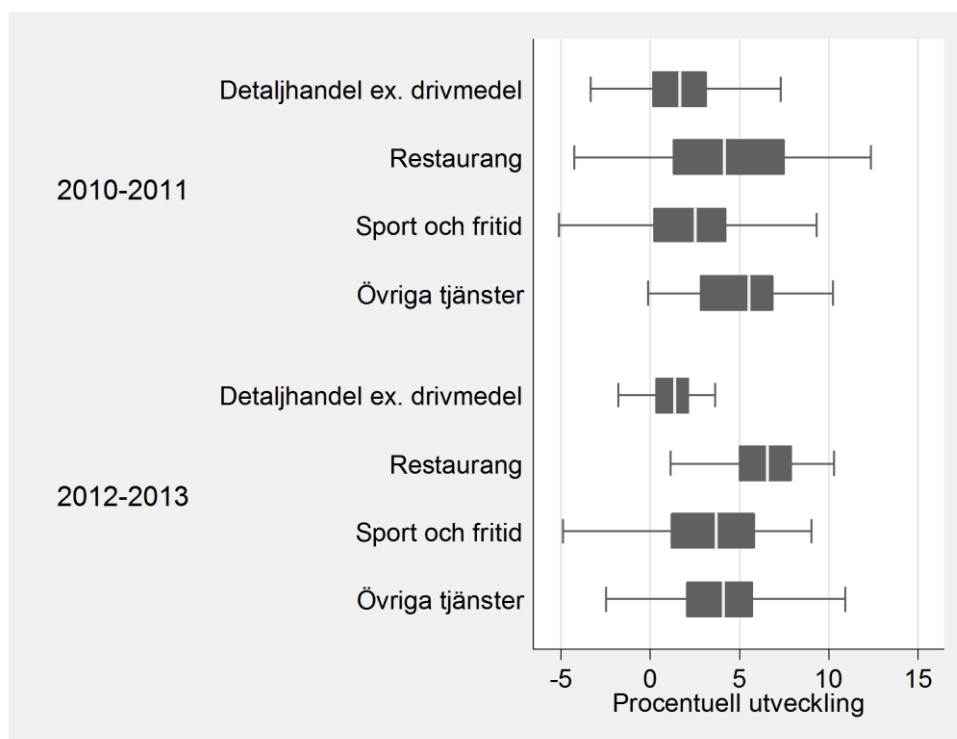
Anm. 2010–2011 avser förändringen av andelen i procentenheter mellan november 2009 och november 2011, 2012–2013 avser förändringen av andelen i procentenheter mellan november 2011 och november 2013. Förvärvsarbete i november med huvudsaklig sysselsättning i restaurangbranschen. Folkmängden är mätt i november.

Källor: SCB (yrkesregister och befolkningsstatistik) och Konjunkturinstitutet.

I diagram 10 visas fördelningen av den årliga sysselsättningsförändringen i olika län för restaurangbranschen och jämförelsebranscherna under åren 2010–2011 och 2012–2013. Antalet sysselsatta uppdelat på olika branscher och län har räknats från yrkesregistret på individnivå. Yrkesregistret baseras på data från RAMS, men den regionala dimensionen kan ge en bättre indikation om hur systematisk förändringen är över landet. Sysselsättningsstillväxten för restaurangbranschen i de flesta länen är högre än för övriga branscher 2012–2013 och högre än under 2010–2011. Inget län visar en minskning av sysselsättningen i restaurangbranschen efter momssänkningen.

Diagram 10 Spridningsmått för förändring av antalet sysselsatta i olika län för restaurangbranschen och jämförelsebranscherna

Årlig procentuell förändring

Anm. Avser förvärvsarbetande i november med huvudsaklig sysselsättning i respektive bransch. Linjerna visar närliggande värden och boxen visar den 25:e percentilen, medianen (mittlinjen i boxen) och den 75:e percentilen. Extremvärden visas inte i diagrammet.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

För att mer formellt mäta momsförändringens effekter på restaurangbranschens sysselsättning skattas *difference-in-differences*-modeller.⁵⁹ I modellerna analyseras hur sysselsättningsutvecklingen i restaurangbranschen 2012–2013 avviker från hur den i genomsnitt brukar avvika från jämförelsebranscherna detaljhandel, sport och fritid samt övriga tjänster. Modellerna skattas med data på länsnivå om årlig förändring av antalet sysselsatta i restaurangbranscherna och i jämförelsebranscherna 2003–2013 och inkluderar fixa effekter för varje bransch i varje län.

Modell A i tabell 6 inkluderar separata indikatorvariabler för 2012 och 2013 och modell B inkluderar en indikator för båda åren efter reformen. Resultaten indikerar att restaurangbranschens sysselsättning ökade med 3,8 procent mer 2012 och 2,4 procent mer 2013 än vad man kunde förväntat sig utifrån historiska samband. Resultat från modell B indikerar att restaurangbranschens sysselsättning ökade under 2012–2013

⁵⁹ Den skattade modellen beskrivs i avsnitt 4.1. Utöver variablerna i ekvation (1) inkluderas även indikatorvariabler för 2007 för restaurangbranschen och för branschen övriga tjänster. Anledningen till att dessa två variabler inkluderas i modellen är att införandet av personalliggare påverkade antalet sysselsatta i dessa branscher. Indikatorvariabeln för personalliggare är statistiskt signifikant på 1-procentsnivå för restaurangbranschen men inte statistiskt signifikant på konventionella nivåer för övriga tjänster. Punktskattningen på effekten av momssänkningen på restaurangbranschens sysselsättning är mindre om dessa två variabler exkluderas från modellerna (4 procents sysselsättningseffekt för hela perioden 2012–2013).

cirka 6 procent mer än den skulle gjort utan momssänkningen.⁶⁰ Detta motsvarar cirka 6 000 fler sysselsatta inom restaurangbranschen 2013. Detta ska inte tolkas som en effekt på sysselsättningen i hela ekonomin (se avsnitt 7.2).

Tabell 6 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangbranschens sysselsättning

Procentuell förändring

	Modell A	Modell B
Indikatorvariabel 2012	3,8***	i.u.
Indikatorvariabel 2013	2,4***	i.u.
Indikatorvariabel 2012-13	i.u.	6,1***
Indikatorvariabler för tid	Ja	Ja
Indikatorvariabel för personalliggare	Ja	Ja
Antal observationer	924	924

Anm. Modellerna är skattade med årsdata på länsnivå för perioden 2003–2013 och viktade med befolkningen i länet. Data enligt SNI2002 före 2008 och SNI2007 från 2008 har länkats av Konjunkturinstitutet. I modell B har koefficienten räknats om till en approximativ effekt för hela perioden (koefficient multiplicerat med 2). *** signifikant på 1-procentsnivå, ** signifikant på 5-procentsnivå, * signifikant på 10-procentsnivå. Signifikansnivåerna är baserade på ordinära standardfel.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

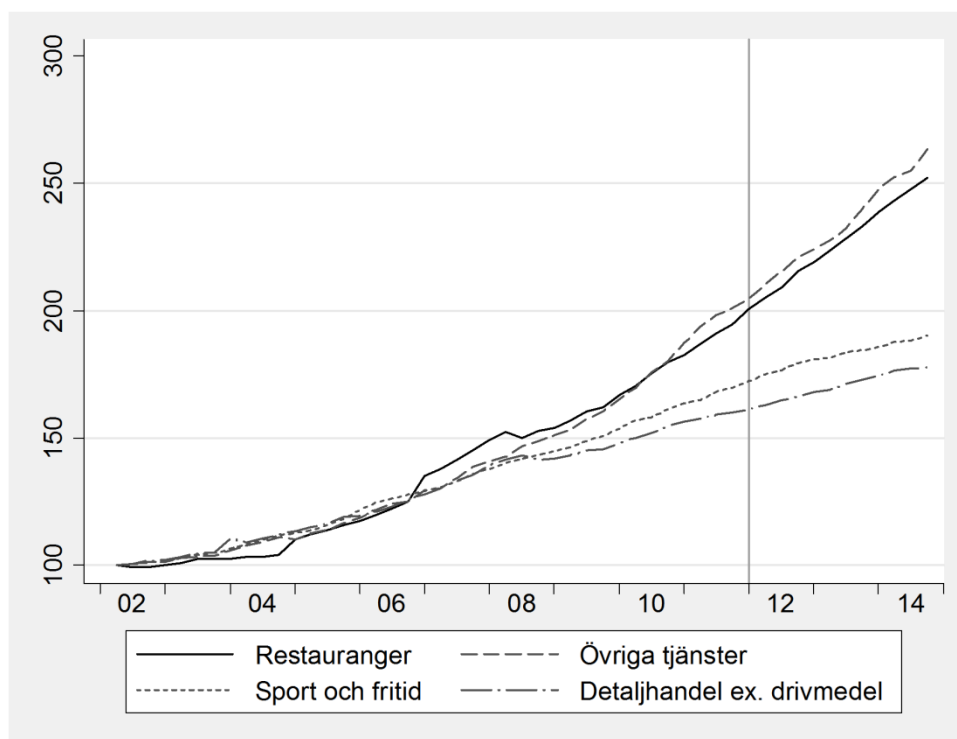
5.4 Effekter på restaurangbranschens lönesumma

Lönesumman är ett annat sätt att mäta momssänkningens effekter på efterfrågan på arbetskraft inom restaurangbranschen. Lönesumman är de utbetalda lönerna inom branschen och mäter därmed de sammanlagda effekterna på antalet anställda och de anställdas arbetade timmar och löneökningar. Lönesummans förändringstakt påverkas även av sammansättningen av branschens anställda. Det går inte att särskilja dessa effekter från varandra. Fram till 2007 växte lönesummorna för restaurangbranschen och jämförelsebranscherna i ungefär samma takt, men därefter har utvecklingen divergerat (se diagram 11). Restaurangbranschens lönesumma har sedan 2008 ökat trendmässigt snabbare än inom sport och fritid samt detaljhandeln, men i ungefär samma takt som lönesumman i branschen övriga tjänster.

⁶⁰ Sysselsättningseffekter har också skattats på RAMS-data aggregerade på nationell nivå för varje bransch. Dessa skattningar resulterar i något högre punktskattningar men lägre precision. Punktestimaten är 4,4 procent för 2012 (signifikant på 5-procentsnivå), 2,9 procent för 2013 (inte signifikant) och 7,3 procent för 2012–2013 (signifikant på 5-procentsnivå). Dessa skattningar baseras på data för en längre tidsperiod (1996–2013).

Diagram 11 Utvecklingen av lönesummor för restaurangbranschen och jämförelsebranscherna

Index 2002kv2=100, säsongrensade kvartalsvärden

Anm. Den vertikala linjen visar tidpunkten för momssänkningen.

Källor: SCB (LAPS) och Konjunkturinstitutet.

Effekten av sänkt restaurangmoms på lönesumman mäts med hjälp av *difference-in-differences*-modeller.⁶¹ I modellerna analyseras hur utvecklingen av lönesumman i restaurangbranschen under perioden 2012–2014 avviker från hur utvecklingen av lönesumman i genomsnitt brukar avvika från jämförelsebranscherna detaljhandel, sport och fritid samt övriga tjänster.

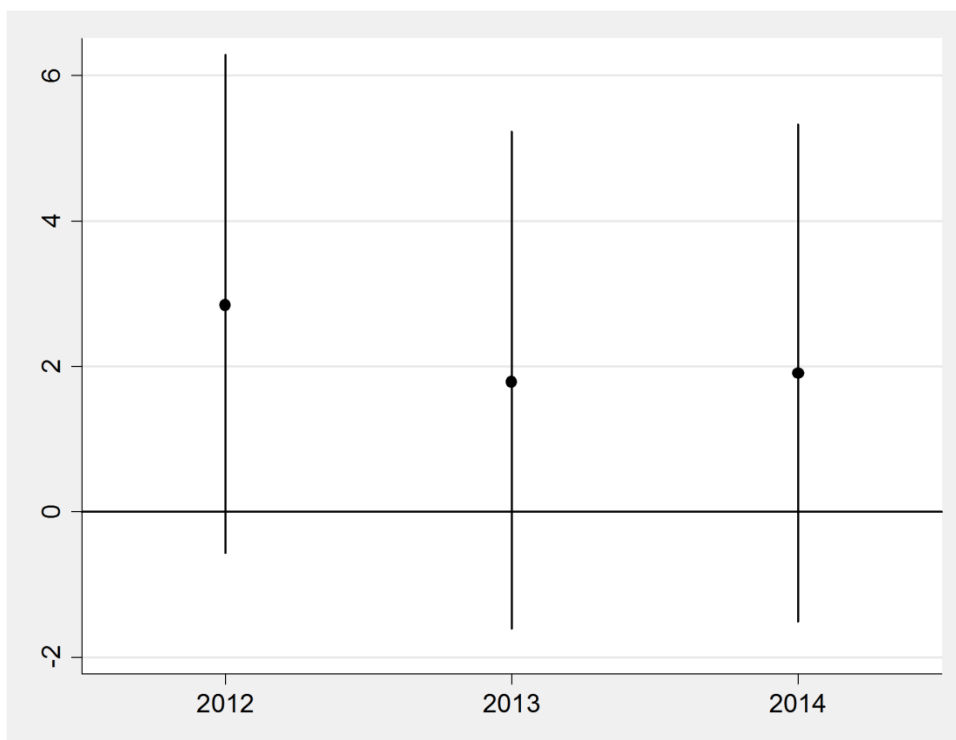
Tabell 7 visar resultat från modellskattningarna där modell A inkluderar indikatorvariabler för varje enskilt år efter momssänkningen och modell B inkluderar en indikatorvariabel för hela perioden efter reformen.⁶² Modellskattningarna tyder inte på några statistiskt signifikanta effekter på lönesumman för de enskilda åren 2012–2014 (se diagram 12). Modell B indikerar 6,5 procent högre lönesumma för restaurangbranschen efter tre år. Effekten är statistiskt signifikant på 10-procentsnivå.

⁶¹ Den skattade modellen beskrivs i avsnitt 4.1.

⁶² Skattade modeller med separata indikatorvariabler för varje kvartal visar inga statistiskt signifikanta effekter.

Diagram 12 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangbranschens lönesumma per år och 95-procents konfidensintervall, 2012–2014

Procentuell förändring

Anm. Modellen är skattad med säsongrensade kvartalsdata för perioden 2008kv1–2014kv4. Koefficienterna är omräknade till approximativa helårseffekter (koefficienten multiplicerat med 4). Konfidensintervallen är baserade på ordinära standardfel.

Källor: SCB (LAPS) och Konjunkturinstitutet.

Tabell 7 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangbranschens lönesumma

Procentuell förändring

	Modell A	Modell B
Indikatorvariabel 2012	2,8	i.u.
Indikatorvariabel 2013	1,8	i.u.
Indikatorvariabel 2014	1,9	i.u.
Indikatorvariabel 2012–2014	i.u.	6,5*
Indikatorvariabler för tid	Ja	Ja
Antal observationer	112	112

Anm. Modellerna är skattade med säsongrensade kvartalsdata för perioden 2008kv1–2014kv4. Koefficienterna är omräknade till approximativa helårseffekter i modell A (koefficienten multiplicerat med 4) och till approximativa effekter för hela perioden 2012–2014 i modell B (koefficienten multiplicerat med 12).

* signifikant på 10-procentsnivån. Signifikansnivåerna är baserade på ordinära standardfel.

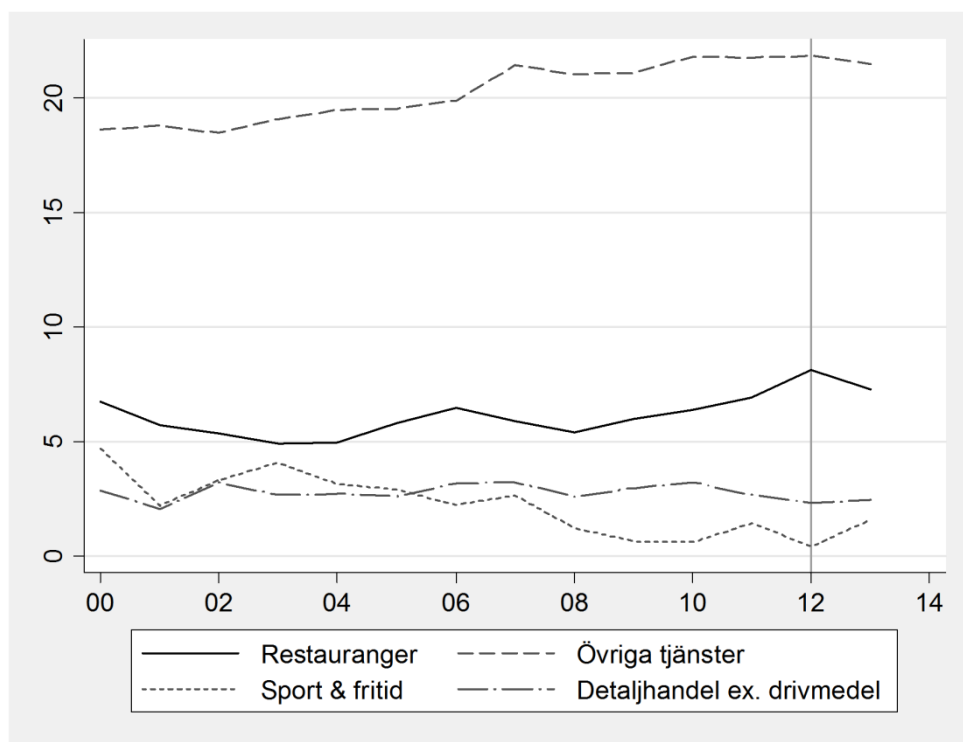
Källor: SCB (LAPS) och Konjunkturinstitutet.

5.5 Effekter på restaurangbranschens lönsamhet

Diagram 13 visar hur restaurangbranschens rörelsemarginal⁶³ har utvecklats över tid jämfört med andra branscher. Restaurangbranschen hade en positiv utveckling 2008–2012, med en ökning av rörelsemarginalen på över en procentenhet 2012 (se diagram 14). Samtidigt har jämförelsebranscherna haft en ganska svag utveckling. Eftersom den kortsiktiga övervältringen av momssänkningen på restaurangpriser var relativt liten, är det naturligt att restaurangföretagens lönsamhet förbättrades 2012. År 2013 föll dock lönsamheten i restaurangbranschen tillbaka. Skattade effekter från *difference-in-differences*-modeller⁶⁴ i tabell 8 visar en positiv förändring för lönsamheten för restaurangbranschen 2012. Punkttestimatet för 2013 är negativt men inte statistiskt signifikant. Effekten för hela perioden 2012–2013 är inte statistiskt signifikant.

Diagram 13 Rörelsemarginal i restaurangbranschen och jämförelsebranscherna

Procent per år

Anm. Den vertikala linjen visar tidpunkten för momssänkningen.

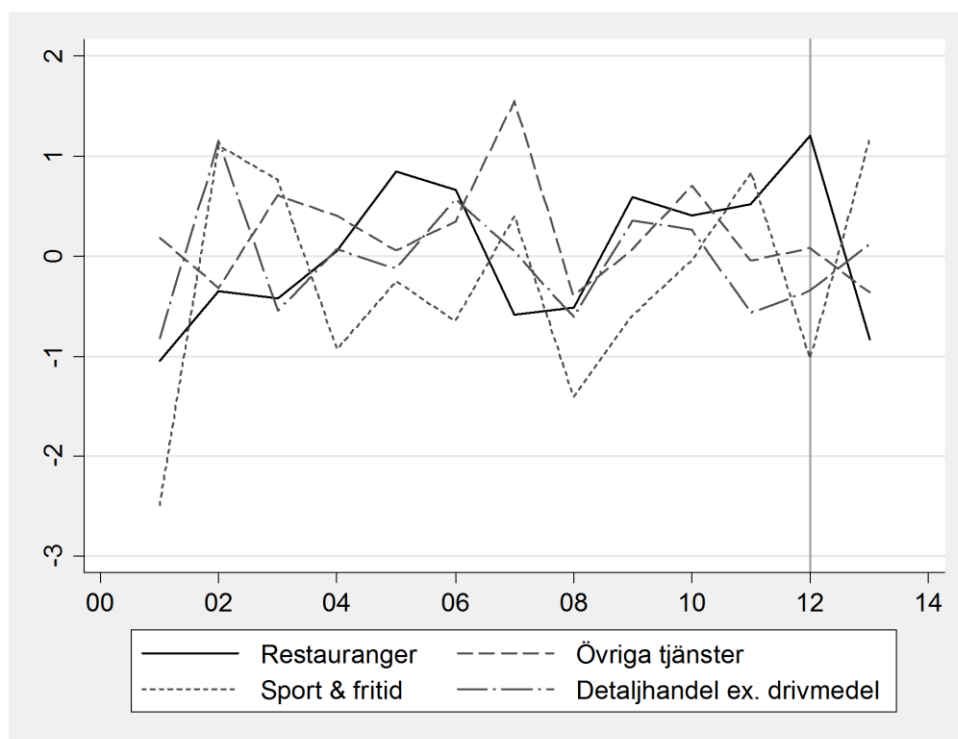
Källor: SCB (Företagens Ekonomi) och Konjunkturinstitutet.

⁶³ Rörelsemarginal är rörelseresultat efter avskrivningar i procent av omsättningen. Rörelsemarginalen anger hur stor andel i procent av varje omsatt krona som blir kvar för att täcka räntor, skatt och ge vinst.

⁶⁴ Den skattade modellen beskrivs i avsnitt 4.1.

Diagram 14 Förändring av rörelsemarginal i restaurangbranschen och jämförelsebranscherna

Årlig förändring, procentenheter

Anm. Den vertikala linjen visar tidpunkten för momssänkningen.

Källor: SCB (Företagens Ekonomi) och Konjunkturinstitutet.

Tabell 8 Skattade effekter av sänkt moms på restaurangbranschens lönsamhet

Förändring i procentenheter

	Modell A	Modell B
Indikatorvariabel 2012	1,6*	i.u.
Indikatorvariabel 2013	-1,2	i.u.
Indikatorvariabel 2012–2013	i.u.	0,2
Indikatorvariabler för tid	Ja	Ja
Antal observationer	52	52

Anm. Modellen är skattad med årsdata för perioden 2001–2013. *** signifikant på 1-procentsnivån, ** signifikant på 5-procentsnivån, * signifikant på 10-procentsnivån. Signifikansnivåerna är baserade på ordinära standardfel.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

5.6 Sammanfattning av de kortsiktiga effekterna

Tabell 9 visar en sammanfattning av de skattade effekterna av sänkt moms på restaurangbranschens utveckling på kort sikt. Modellskattningarna indikerar att restaurangpriserna har blivit drygt 5 procent lägre under perioden 2012kv1–2015kv2 än de skulle blivit utan momssänkningen. Ungefär hälften av momssänkningen har således övervältrats på restaurangpriserna.

De sänkta priserna kan förväntas leda till högre efterfrågan på restaurangtjänster. Modellskattningar visar positiva men statistiskt mycket osäkra effekter på mängden sålda restaurangtjänster, mätt med deflaterad total omsättning. Det går inte att bedöma hur mycket reformen har påverkat restaurangernas försäljningsvolym. Den totala omsättningen är troligen ett för grovt mått för att mäta förändringen i mängden sålda restaurangtjänster eftersom omsättningen även omfattar försäljningen av alkohol och hämtmat som inte direkt påverkades av momssänkningen.

Modellskattningarna indikerar att restaurangbranschens sysselsättning blev cirka 6 procent högre efter två år än vad den skulle blivit i frånvaro av reformen. Detta motsvarar cirka 6 000 fler sysselsatta inom restaurangbranschen 2013. Konjunkturinstitutets bedömning är att storleken på denna effekt är behäftad med osäkerhet, men momssänkningen har troligen ökat antalet sysselsatta inom restaurangbranschen. Att modellskattningarna pekar på högre sysselsättningstillväxt inom restaurangbranschen skulle också kunna tolkas som att efterfrågan på restaurangtjänsterna har ökat.

Vidare indikerar modellskattningar att restaurangbranschens lönesumma kan ha ökat snabbare under 2012–2014 än vad den brukar göra i förhållande till jämförelsebranscherna. Effekten, drygt 6 procent större lönesumma efter tre år, är dock oprecist skattad och signifikant endast på 10-procentsnivån. Konjunkturinstitutets bedömning är att det är osäkert hur mycket reformen har påverkat restaurangbranschens lönesumma. Restaurangbranschens lönesumma har följt ungefär samma trend som lönesumman för övriga tjänster sedan 2008. Det går inte att särskilja från lönesumman om det är antalet anställda eller de anställdas sammansättning, arbetade timmar eller löner som har förändrats.

Eftersom utvecklingen av restaurangpriserna inte visar fullständig prisövervältring av momssänkningen, kan utöver lönerna och sysselsättningen även restaurangföretagens vinster ha påverkats. Modellskattningarna indikerar att restaurangbranschens lönsamhet förbättrades under 2012. För 2013 eller för hela perioden 2012–2013 visar modellskattningar inga statistiskt signifikanta effekter på lönsamheten. Effekter på lönsamheten är också oprecist skattade.

Tabell 9 Sammanfattning av data och skattade effekter av sänkt moms på restaurangbranschens utveckling på kort sikt

Procentuell förändring

	Datakälla	Period	Frekvens	Effekt
Priser	KPI, HICP	2000kv2–2015kv2	kvartal	-5,2 % 2012–2015kv2
Deflaterad omsättning	Omsättningsstatistik för näringslivet	2001kv2–2014kv4	kvartal	Inga statistiskt signifikanta effekter
Sysselsättning	Yrkesregister	2003–2013	år	+6,1 % 2012–2013
Lönesumma	LAPS	2008kv1–2014kv4	kvartal	+6,5 % 2012–2014 Låg tillförlitlighet
Lönsamhet ¹	FEK	2001–2013	år	+1,6 % 2012, ingen statistiskt signifikant effekt 2013, eller 2012–2013

¹ Förändring av rörelsemarginal i procentenheter.

Källor: Eurostat, SCB och Konjunkturinstitutet.

6 Beskrivning av sysselsatta inom restaurangbranschen

Innan reformens långsiktiga effekter på sysselsättningen i hela ekonomin analyseras i kapitel 7, beskrivs i detta kapitel hur sammansättningen av de sysselsatta inom restaurangbranschen ser ut jämfört med andra branscher och över tid. Dessutom beskrivs flöden till och från restaurangbranschen. Speciellt fokus läggs på att analysera betydelsen av restaurangbranschen för grupper med svag förankring på arbetsmarknaden (unga, utrikes födda och personer med högst förgymnasial utbildning).⁶⁵ Tabell 10 visar att jämfört med närliggande branscher sysselsätter restaurangbranschen fler unga (16–24 år), utrikes födda samt personer som saknar gymnasial utbildning. Större andel av de anställda inom restaurangbranschen har också ett arbete utan krav på utbildning.

Tabell 10 Grupper med svag förankring på arbetsmarknaden och anställda med inga eller små krav på utbildning inom olika branscher, 2013

Andel av antalet sysselsatta inom branschen, procent

	Utrikes födda ¹			Högst förgymnasial utbildning ²	Inga eller små krav på utbildning ³
	Unga 16–24 år	Födda i Europa	Födda utanför Europa		
Restaurang	34	14	26	21	40
Detaljhandel	26	6	7	12	3
Bemannings	27	10	10	8	8
Sport och fritid	21	6	4	14	4
Övriga tjänster	13	11	14	17	2
Privat sektor	12	8	7	13	9

¹ 16–74 år, ² 19–74 år, ³ 18–64 år.

Källor: SCB (yrkesregister och lönestrukturstatistik) och Konjunkturinstitutet.

STOR ANDEL AV RESTAURANGBRANSCHENS SYSSELSATTA ÄR UNGA MED MINST GYMNASIEUTBILDNING

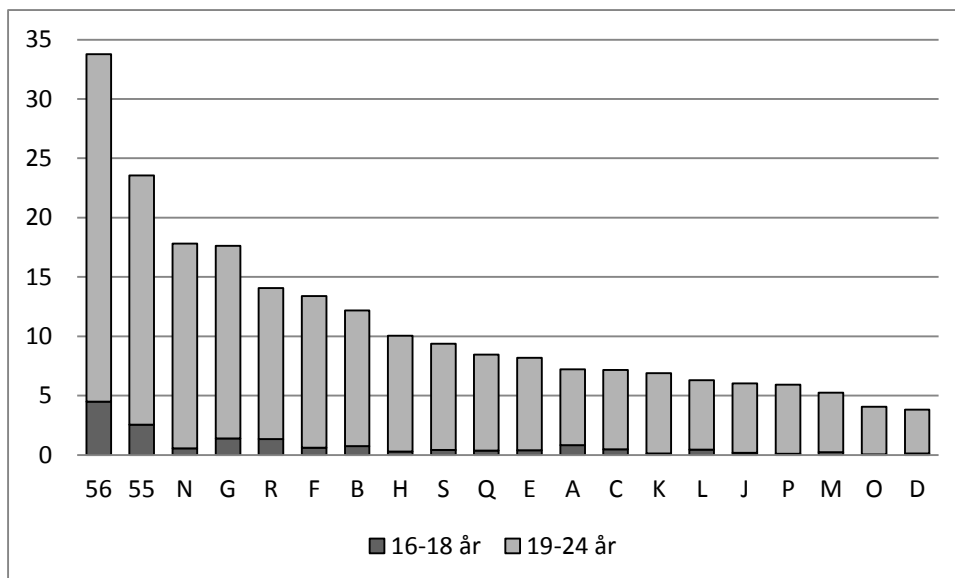
Under 2013 uppgick andelen unga (16–24 år) till 34 procent av de sysselsatta i restaurangbranschen, vilket är en mycket större andel än inom andra branscher (se diagram 15 och tabell 10). Cirka 4 procent av de sysselsatta i restaurangbranschen är 16–18-åringar och cirka 29 procent är 19–24-åringar. Andelen unga av det totala antalet sysselsatta inom restaurangbranschen har varit ungefär densamma under de senaste tio åren (se diagram 16). Även inom uthyrning⁶⁶ (N) och handel (G) är andelen unga relativt hög, 18 procent (se diagram 15). I antal räknat sysselsätter handeln många fler unga än restaurangbranschen eftersom handeln är en mycket större bransch. Restaurangbranschen sysselsatte 2013 drygt 38 000 unga (16–24 år) medan uthyrning sysselsatte 45 000 unga och handeln drygt 99 000 unga.

⁶⁵ Dessa grupper är delvis överlappande. Man kan till exempel vara ung, utrikes född och ha högst förgymnasial utbildning.

⁶⁶ Uthyrning inkluderar fastighetservice, resetjänster och andra stödtjänster.

Diagram 15 Unga (16–24 år) sysselsatta, 2013

Andel av det totala antalet sysselsatta i respektive bransch, procent

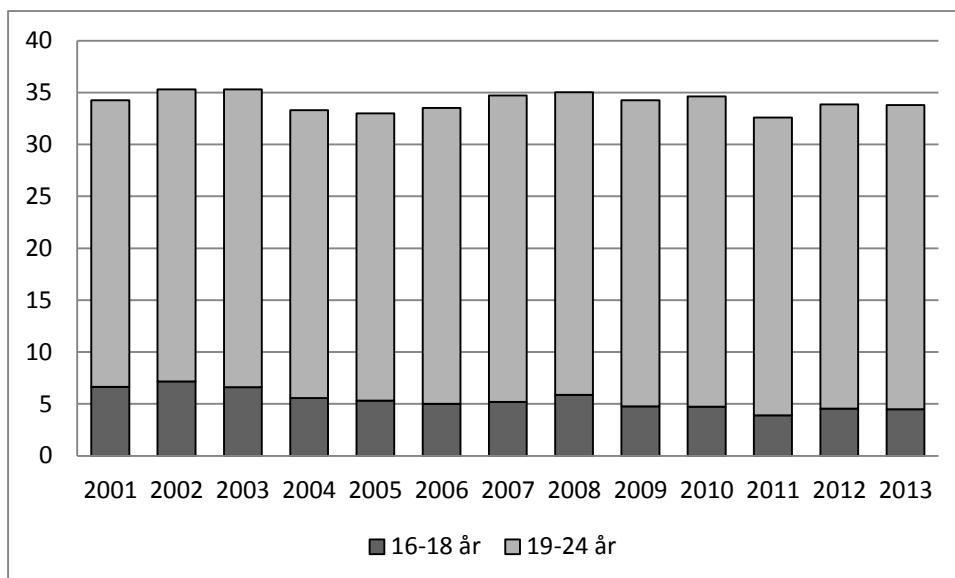

Anm. 56 = restaurang, 55 = hotell. För övriga branschposter (SNI2007), se tabell A2 i appendix.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 16 Unga (16–24 år) sysselsatta inom restaurangbranschen 2001–2013

Andel av det totala antalet sysselsatta inom branschen, procent

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Bland de sysselsatta 19–24-åringarna inom restaurangbranschen har cirka 12 procent högst förgymnasial utbildning, cirka 77 procent har gymnasial utbildning och cirka 12 procent har eftergymnasial utbildning.⁶⁷ Dessutom är många sysselsatta unga inom restaurangbranschen inskrivna i någon typ av studier. Bland de yngsta sysselsatta, 16–18 år, är nästan alla studerande (96 procent 2013) och bland 19–24-åringar nästan

⁶⁷ Forslund m.fl. (2012) visar också att unga som arbetar inom hotell- och restaurangbranschen har bättre skolbetyg och fler år i utbildning än unga som arbetar inom områden som täcks av andra arbetaravtal.

var tredje (27 procent 2013). 15 procent av de sysselsatta 16–24-åringarna inom restaurangbranschen är utrikes födda, vilket inte skiljer sig från genomsnittet i privat sektor (16–74 år). 65 procent av unga sysselsatta inom restaurangbranschen är kvinnor.

Analysen visar att majoriteten av de unga som arbetar inom restaurangbranschen är inrikes födda och har minst gymnasial utbildning eller är studerande. Dessa unga tillhör inte de grupper som har svagast ställning på arbetsmarknaden.⁶⁸

STOR ANDEL AV RESTAURANGBRANSCHENS SYSSELSATTA ÄR FÖDDA UTANFÖR EUROPA

Utrikes födda är överrepresenterade i restaurangbranschen, speciellt bland männen (54 procent utrikes födda) och bland personer som är minst 25 år (53 procent).⁶⁹ 24 procent av sysselsatta kvinnor i restaurangbranschen är utrikes födda. Totalt uppgår utrikes födda till 40 procent av de sysselsatta i restaurangbranschen, vilket är avsevärt större andel än inom andra branscher (se diagram 17). Det är framför allt den stora andelen utomeuropeiskt födda som utmärker restaurangbranschen, även om också hotellbranschen (55) och uthyrning⁷⁰ (N) har en relativt hög andel sysselsatta födda utanför Europa. Andelen utomeuropeiskt födda av de sysselsatta i restaurangbranschen har ökat från 16 till 26 procent mellan 2002 och 2013 (se diagram 18). Under samma tidsperiod har andelen utomeuropeiskt födda av sysselsatta i hela den privata sektorn ökat från 4 till 7 procent. Andelen utrikes födda av de sysselsatta har ökat inom de flesta branscherna över tid, vilket beror på att andelen utrikes födda i befolkningen har ökat. Utrikes födda är en heterogen grupp och det finns stora skillnader i arbetsmarknadssituationen inom gruppen, men totalt sett har utrikes födda en lägre sysselsättningsgrad än inrikes födda och särskilt har många utomeuropeiskt födda en svag position på arbetsmarknaden.⁷¹

⁶⁸ Se avsnitt 4.6.

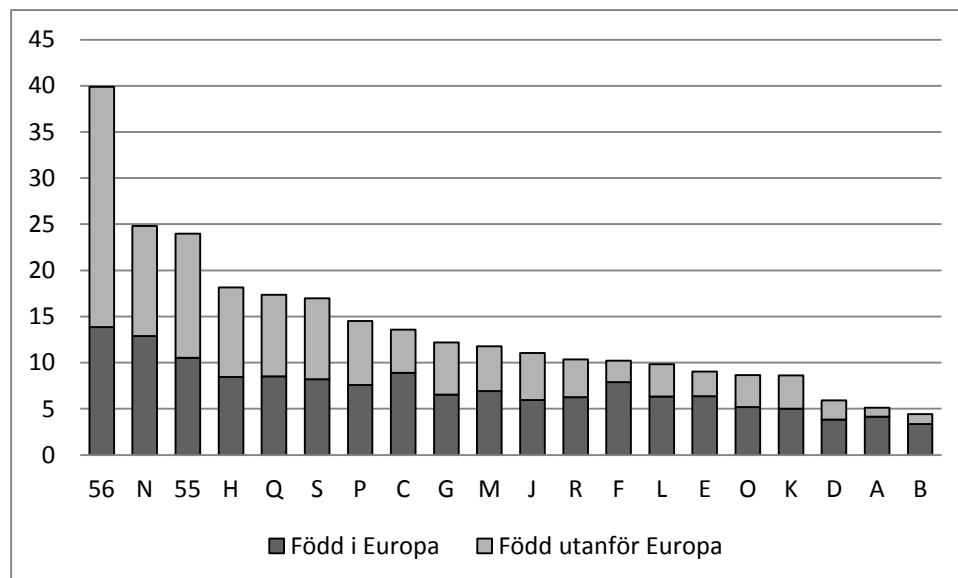
⁶⁹ 61 procent av restaurangbranschens sysselsatta som är minst 25 år gamla är män. Bland unga (16–24 år) är andelen män 35 procent.

⁷⁰ Uthyrning inkluderar fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster.

⁷¹ Sysselsättningsgraden är andelen sysselsatta av befolkningen. Enligt yrkesregistret var 77 procent av inrikes födda och 56 procent av utrikes födda i åldersgruppen 16–64 år sysselsatta i november 2013. Bland personer födda utanför Europa (16–64 år) var sysselsättningsgraden 49 procent.

Diagram 17 Utrikes födda, 2013

Andel av det totala antalet sysselsatta i respektive bransch, procent

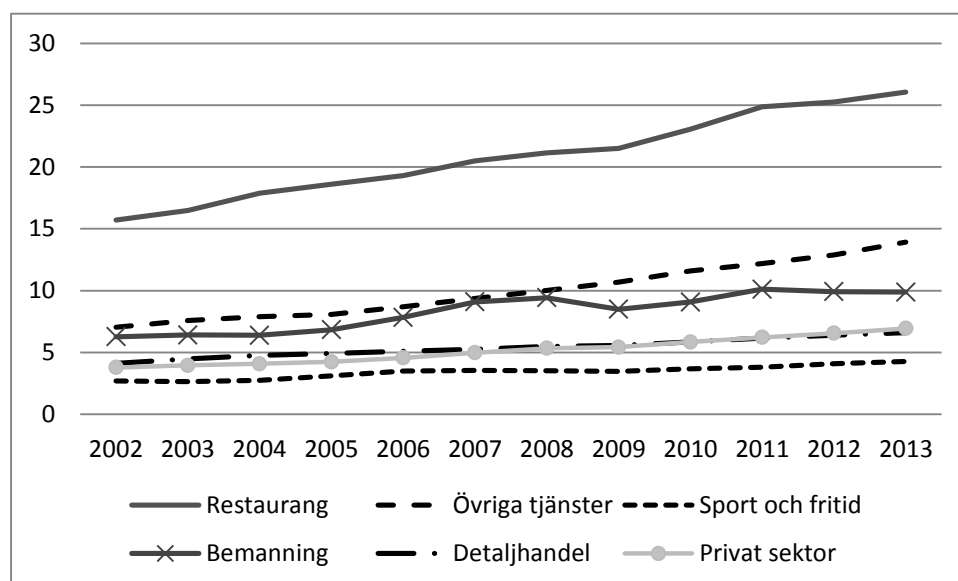

Anm. 56 = restaurang, 55 = hotell. För övriga branschposter (SNI2007), se tabell A2 i appendix.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 18 Födda utanför Europa

Andel av det totala antalet sysselsatta i respektive bransch, procent

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

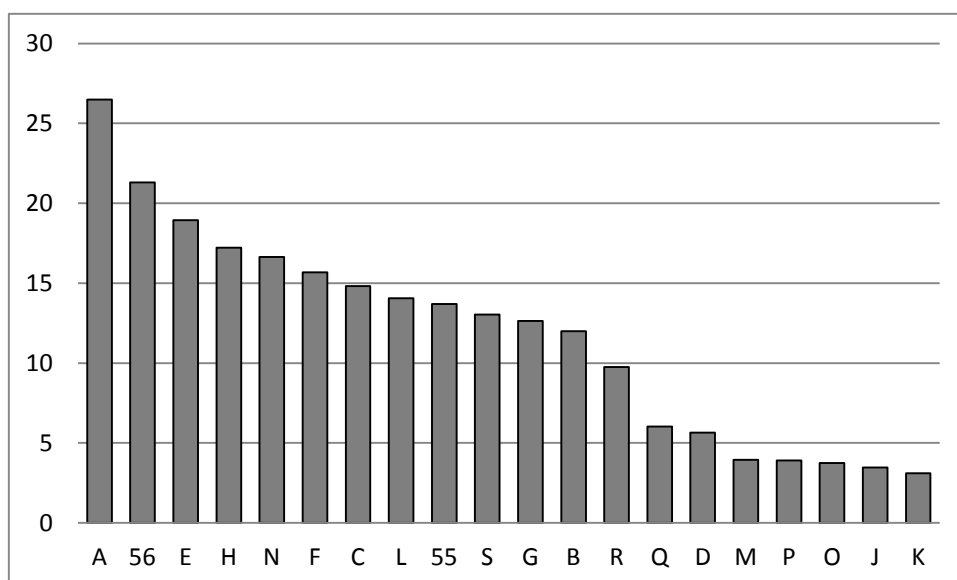
MÅNGA SYSSELSÄTTA INOM RESTAURANGBRANSCHEN HAR HÖGST FÖRGYMNASIAL UTBILDNING

21 procent av de sysselsatta (19–74 år) i restaurangbranschen har högst förgymnasial utbildning (se diagram 19) och 40 procent av branschens anställda har ett arbete med inga eller låga krav på utbildning (se tabell 10). Det är betydligt vanligare bland utrikes födda som arbetar inom restaurangbranschen att ha högst förgymnasial utbildning än

bland inrikes födda i samma bransch. 35 procent av de utrikes födda sysselsatta (19–74 år) inom restaurangbranschen har högst förgymnasial utbildning.⁷² Bland inrikes födda är denna andel 12 procent. Efter jordbruk, skogsbruk och fiske (A) har restaurangbranschen störst andel sysselsatta med högst förgymnasial utbildning (se diagram 19). Personer som saknar gymnasieutbildning har en lägre sysselsättningsgrad och högre arbetslöshet än personer med högre utbildningsnivå.⁷³ Detta gäller särskilt utrikes födda.

Diagram 19 Förgymnasialt utbildade, 19–74 år

Andel av antalet sysselsatta i respektive bransch 2013, procent

Anm. 56 = restaurang, 55 = hotell. För övriga bransch koderna (SNI2007), se tabell A2 i appendix.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

RESTAURANGBRANSCHEN HAR HÖG PERSONALOMSÄTTNING

Många okvalificerade jobb, exempelvis många jobb inom restaurangbranschen, fungerar som genomgångsjobb för personer som träder in på arbetsmarknaden. Dessa jobb karaktäriseras av korta anställningstider och hög personalomsättning. 58 procent av vuxna (minst 25 år) som börjar arbeta inom restaurangbranschen är kvar inom branschen året efter inträdet och 48 procent är kvar hos samma arbetsgivare. Efter 5 år är bara en tredjedel kvar inom restaurangbranschen och 16 procent är sysselsatta hos samma arbetsgivare. Anställningstiderna inom restaurangbranschen är därmed relativt korta om man jämför med den genomsnittliga anställningstiden på hela den svenska arbetsmarknaden, som under 2013 var 10 år.⁷⁴ Bland unga (16–24 år) är knappt hälften kvar inom branschen året efter inträdet och 18 procent arbetar inom restaurang-

⁷² Andelen är ungefär lika stor bland de födda i Europa som bland de födda i övriga världen.

⁷³ Enligt SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU) var arbetslösheten under 2014 i åldersgruppen 20–64 år 16,6 procent bland personer med högst förgymnasial utbildning, 7,2 procent bland personer med gymnasial utbildning och 5,0 procent bland personer med eftergymnasial utbildning. Vidare var sysselsättningsgraden (2014 i åldersgruppen 20–64 år) 58,5 procent bland personer med högst förgymnasial utbildning, 80,6 procent bland personer med gymnasial utbildning och 85,1 procent bland personer med eftergymnasial utbildning.

⁷⁴ Enligt uppgifter i OECD:s statistikdatabas.

branschen efter fem år. 37 procent av de unga är kvar hos samma arbetsgivare efter ett år och 6 procent efter fem år.

Tabell 11 visar oddskvoter⁷⁵ för sannolikheten att vara fortsatt sysselsatt inom restaurangbranschen för unga (16–24 år) och för vuxna ett och fem år efter inträdet. Kvinnor har en lägre sannolikhet att vara kvar inom restaurangbranschen än män. Anställda och studerande har en lägre sannolikhet att stanna kvar inom branschen än företagare och de som inte studerade vid inträdet. Bland unga har de med högst förgymnasial utbildning en högre sannolikhet att stanna kvar än de med högre utbildning. Utrikes födda har en högre sannolikhet att vara kvar inom restaurangbranschen än inrikes födda. Detta gäller särskilt bland vuxna. Personer som har en årsinkomst över medianinkomsten inom restaurangbranschen har en betydligt högre sannolikhet att arbeta vidare inom branschen än personer med lägre inkomst.

Tabell 11 Sannolikheten att vara fortsatt sysselsatt inom restaurangbranschen, uppdelat på unga (16–24 år) och vuxna (minst 25 år), 1 och 5 år efter inflödet
Odds-kvoter

	Unga		Vuxna	
	1 år efter	5 år efter	1 år efter	5 år efter
Kvinna	0,94	0,62	0,95	0,70
Studerande	0,62	0,52	0,58	0,50
Anställd	0,58	0,56	0,52	0,56
Inkomst över median i branschen	1,69	1,58	1,71	1,42
Utrikes född	1,08	1,10	1,36	1,56
Förgymnasial utbildning	1,54	1,46	1,00	1,07
Eftergymnasial utbildning	0,84	0,62	0,83	0,71
Indikatorvariabler för inträdesår	Ja	Ja	Ja	Ja
Indikatorvariabler för län	Ja	Ja	Ja	Ja
Antalet observationer	168 787	100 994	152 390	92 114

Anm. Unga avser personer som var 16–24 år gamla och vuxna avser personer som var minst 25 år gamla det året de blev sysselsatta inom restaurangbranschen. Odds-kvoter visar relativa sannolikheter att vara fortsatt sysselsatt inom restaurangbranschen. Sannolikheterna för högst förgymnasial och eftergymnasial utbildning mäts i relation till de med gymnasial utbildning. Parametern förgymnasial utbildning för vuxna efter 1 år är inte statistiskt signifikant på konventionella nivåer. Alla andra parametrar är statistiskt signifikanta på 1-procentsnivån enligt robusta standardfel. Regressionerna 1 år efter är skattade för inflödet mellan 2002 och 2012 och regressionerna 5 år efter är skattade för inflödet mellan 2002 och 2008.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

STOR ANDEL AV INFLÖDET TILL RESTAURANGBRANSCHEN KOMMER FRÅN ICKE-SYSSELSÄTTNING

År 2013 fick restaurangbranschen 36 300 nya sysselsatta (se diagram 20). Inflödet, det vill säga sysselsatta som inte var sysselsatta inom samma bransch året innan, uppgick till cirka 32 procent av det totala antalet sysselsatta inom restaurangbranschen. 34 procent av inflödet 2013 (knappt 12 300 personer) utgjordes av personer som hade varit sysselsatta inom andra branscher året innan. Mycket stor andel av inflödet till restaurangbranschen består således av personer som inte var sysselsatta året innan (66 procent 2013, se diagram 21). Av restaurangbranschens inflöde 2013 var 12 procent inskrivna som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen, 36 procent in-

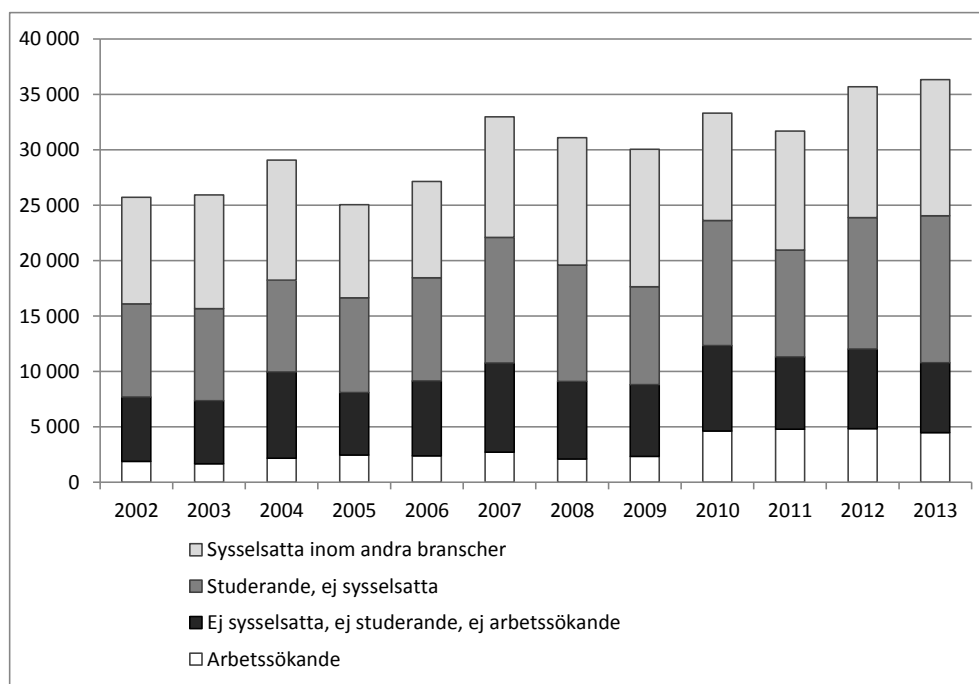
⁷⁵ Odds-kvoter visar relativa skillnader i sannolikheten att vara fortsatt sysselsatt inom restaurangbranschen. En odds-kvot under 1 betyder att sannolikheten att vara kvar inom branschen är lägre än i referensgruppen och en odds-kvot över 1 betyder att sannolikheten att vara kvar är högre än i referensgruppen. Referensgrupperna för de variablerna som visas i tabellen är (i den ordningen som variablerna presenteras i tabellen) man, icke-studerande, företagare, inkomst under median, inrikes född och gymnasial utbildning.

skrivna i någon typ av studier, och 17 procent inaktiva, det vill säga varken arbetade, studerade eller var inskrivna som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen, året innan.

Inom serviceverksamhet (S), uthyrning (N) och transport och magasinering (H) utgörs en nästan lika stor andel av inflödet av arbetssökande eller personer som var inaktiva året innan som inom restaurangbranschen (se diagram 21). Högst andel av inflödet från arbetssökande och inaktiva personer finns inom jordbruk, skogsbruk och fiske (A).

Diagram 20 Inflödet till restaurangbranschen 2002–2013, uppdelat efter arbetsmarknadsstatus året innan

Antal personer

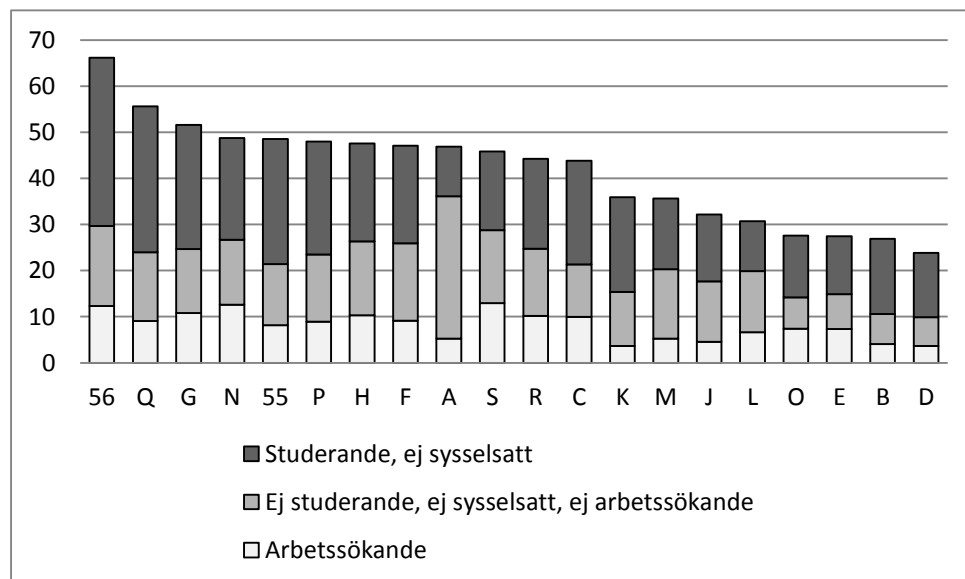

Anm. Arbetssökande avser personer som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen i november. Sysselsättning är mätt i november. Studerande avser inskrivna i studier under höstterminen.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 21 Inflödet 2013 från icke-sysselsättning året innan

Andel av antalet nya sysselsatta inom respektive bransch, procent

Anm. 56 = restaurang, 55 = hotell. För övriga branschcodor (SNI2007), se tabell A2 i appendix. Arbetssökande avser personer som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen i november. Sysselsättning är mätt i november. Studerande avser inskrivna i studier under höstterminen.

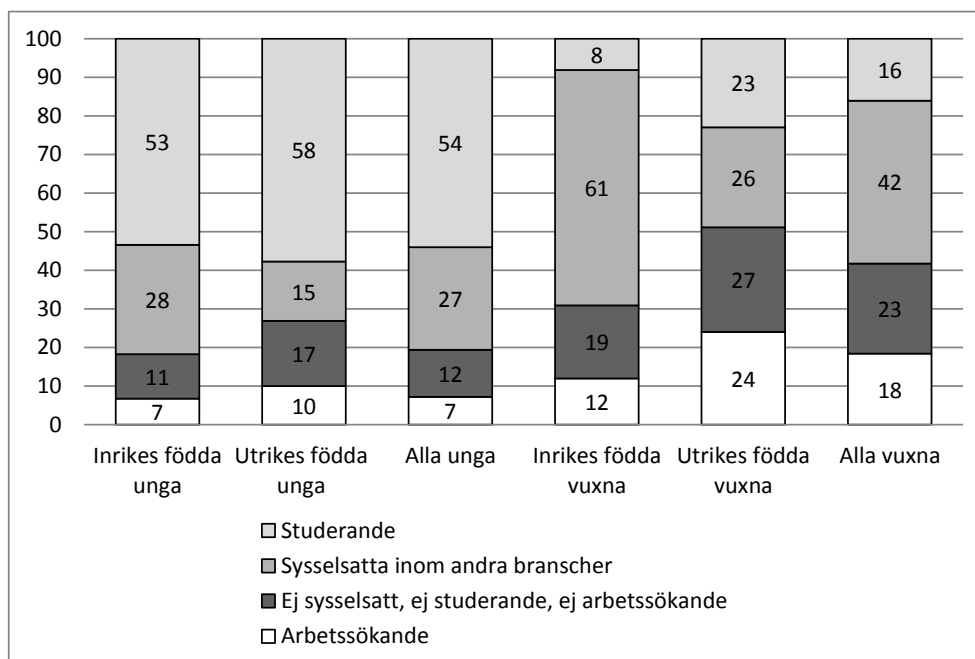
Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Andelen som kommer från studier är högre än inom andra branscher, men detta är väntat eftersom unga i åldrarna 16–24 år utgör drygt hälften av inflödet till restaurangbranschen. Bland unga som tillträdde restaurangbranschen 2013 hade 54 procent varit inskrivna i studier året innan (se diagram 22). Drygt en fjärdedel av unga som börjar arbeta inom restaurangbranschen kommer från sysselsättning inom andra branscher. 7 procent av unga var inskrivna som arbetssökande året innan och 12 procent var inaktiva. Större andel av utrikes än inrikes födda unga var arbetssökande eller inaktiva innan tillträdet till restaurangbranschen.

Bland inrikes födda vuxna kommer de flesta från sysselsättning inom andra branscher (61 procent) och relativt få har varit arbetssökande (12 procent) eller studerande (8 procent). Bland utrikes födda vuxna har nästan lika stora andelar varit sysselsatta (26 procent), arbetssökande (24 procent), studerande (23 procent) och inaktiva (27 procent) året innan de tillträdde restaurangbranschen (se diagram 22).

Diagram 22 Inflödet till restaurangbranschen 2013 uppdelat på arbetsmarknadsstatus året innan, inrikes och utrikes födda unga och vuxna

Andel av inflödet inom respektive grupp, procent

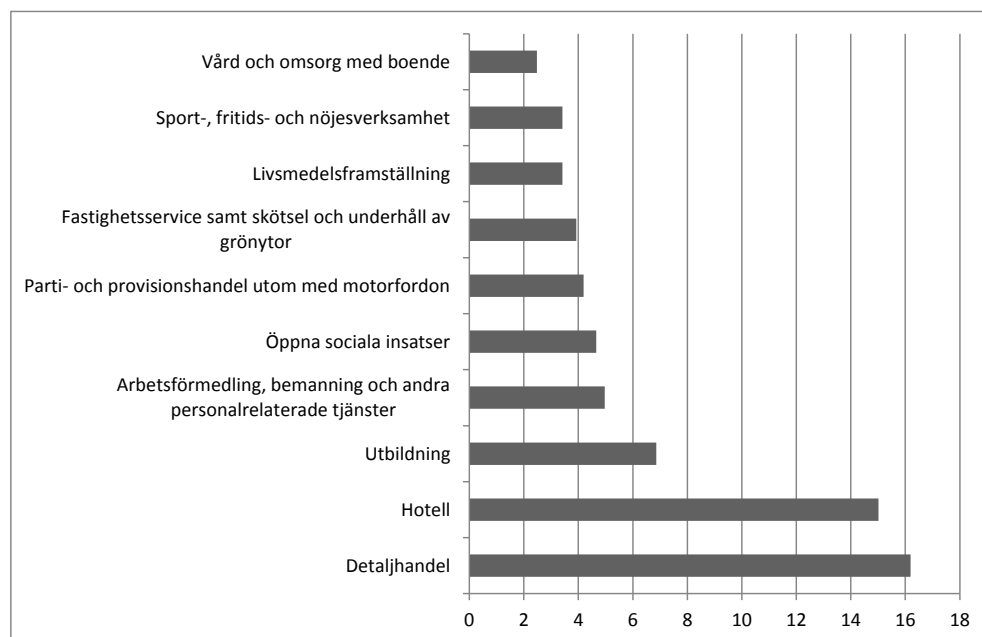
Anm. Arbetssökande avser personer som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen i november. Sysselsättning är mätt i november. Studerande avser inskrivna i studier under höstterminen.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Detaljhandel, hotell och utbildning är de vanligaste branscherna som personer som tillträder restaurangbranschen har arbetat i året innan (se diagram 23). De tio vanligaste inflödesbranscherna utgör 65 procent av det totala inflödet från sysselsättning inom andra branscher. Skillnaderna i inflödesbranscherna mellan inrikes och utrikes födda samt mellan unga och vuxna sysselsatta är små.

Diagram 23 Inflödesbransch: 10 vanligaste branscher 2012 bland de som började arbeta inom restaurangbranschen 2013

Andelar av inflödet till restaurangbranschen, procent

Anm. Avser andelar av inflödet som var sysselsatta och hade en branschkod året innan.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

DRYGT HÄLFTEN AV DE SOM LÄMNAT RESTAURANGBRANSCHEN GÅR TILL SYSSELSÄTTNING INOM ANDRA BRANSCHER

30 900 personer (29 procent) av de som var sysselsatta inom restaurangbranschen 2012 var inte kvar inom branschen 2013 (se diagram 24). År 2013 var 54 procent av dessa personer sysselsatta inom andra branscher, 18 procent studerande, 10 procent inskrivna som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen och 18 procent inaktiva (varken sysselsatta, studerande eller inskrivna som arbetssökande). Jämfört med andra branscher är en större andel av personer i åldersgruppen 25–54 år⁷⁶ inte sysselsatta när de lämnat restaurangbranschen (se diagram 25).

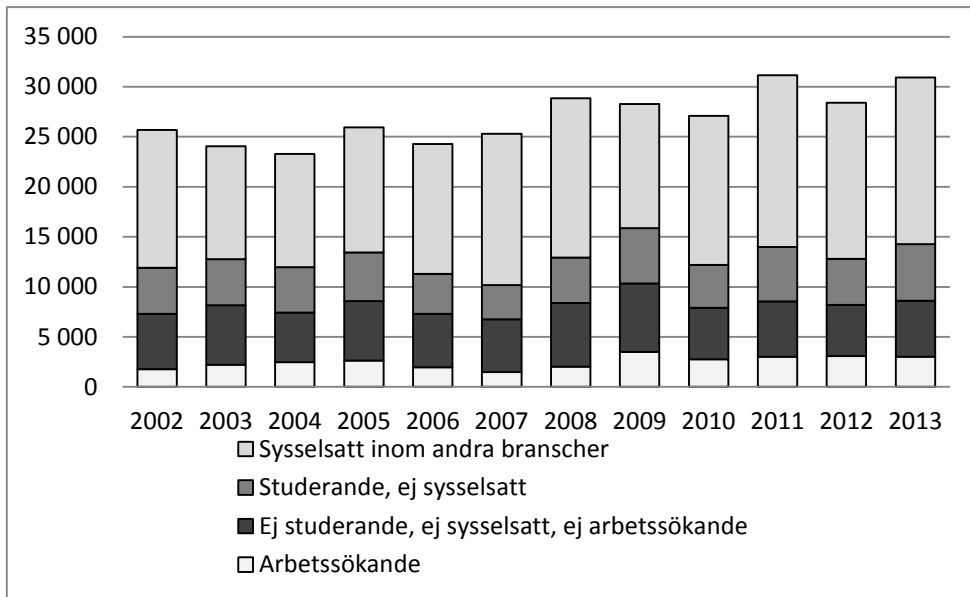
Det finns stora skillnader mellan olika grupper i hur stor andel som är sysselsatta inom andra branscher när de lämnat restaurangbranschen. Av inrikes födda vuxna som lämnat restaurangbranschen går 65 procent till sysselsättning inom andra branscher (se diagram 26). Av utrikes födda vuxna som lämnat restaurangbranschen är endast 37 procent sysselsatta året efter. Utflödet till arbetslöshet är betydligt vanligare bland utrikes födda; 21 procent av de utrikes födda vuxna och 8 procent av de inrikes födda vuxna som lämnade branschen 2012 var inskrivna hos Arbetsförmedlingen 2013. Bland utrikes födda vuxna är drygt en fjärdedel inaktiva året efter de lämnat restaurangbranschen. Skillnaderna mellan utrikes och inrikes föddas sysselsättningsgrader efter att de lämnat restaurangbranschen är stora, men skillnaderna mellan män och kvinnor är små. Av unga inrikes födda som lämnar restaurangbranschen är nästan lika

⁷⁶ Analysen begränsas till kärnarbetskraften (25–54 år) eftersom syftet inte är att studera utflödet till pension. Om äldre personer inkluderas, fångas utflödet till pension i gruppen som inte arbetar, studerar eller söker arbete. För restaurangbranschen är dock resultaten liknande även om ungdomar och personer äldre än 54 år inkluderas i analysen. Det beror på att endast 7 procent av de sysselsatta inom restaurangbranschen är äldre än 54 år (jämfört med 22 procent i hela den privata sektorn).

stor andel, 61 procent, sysselsatta året efter som av de vuxna inrikes födda. Av unga utrikes födda är 44 procent sysselsatta när de lämnat restaurangbranschen. Få unga är inskrivna som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen året efter att de lämnat restaurangbranschen. Andelen inaktiva är större bland utrikes födda än inrikes födda unga som lämnat restaurangbranschen.

Diagram 24 Utflödet från restaurangbranschen, uppdelat på arbetsmarknadsstatus året efter

Antal personer

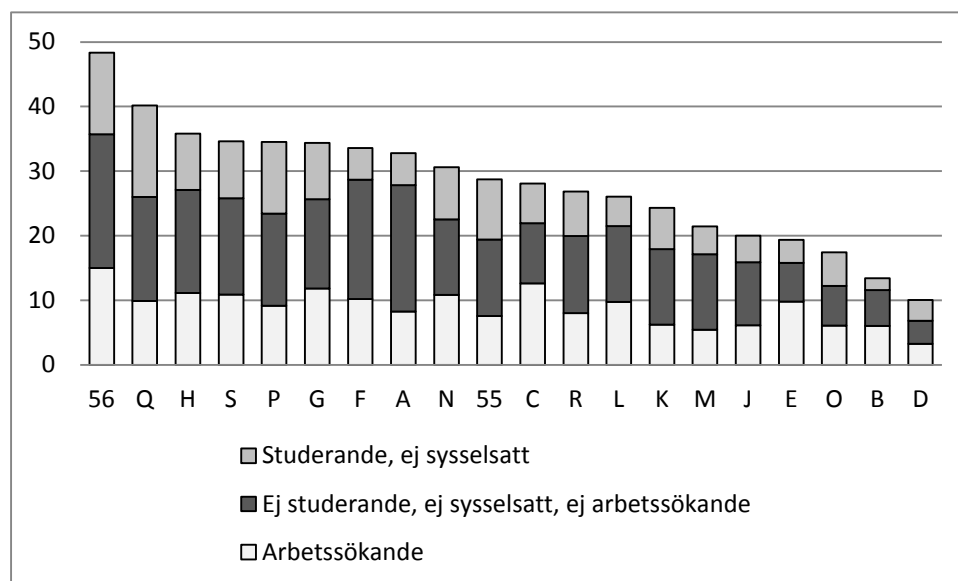

Anm. Arbetssökande avser personer som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen i november. Sysselsättning är mätt i november. Studerande avser inskrivna i studier under höstterminen.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 25 Utflöde från branschen 2012 till icke-sysselsättning 2013, personer 25–54 år

Andel av personer som lämnat branschen, procent

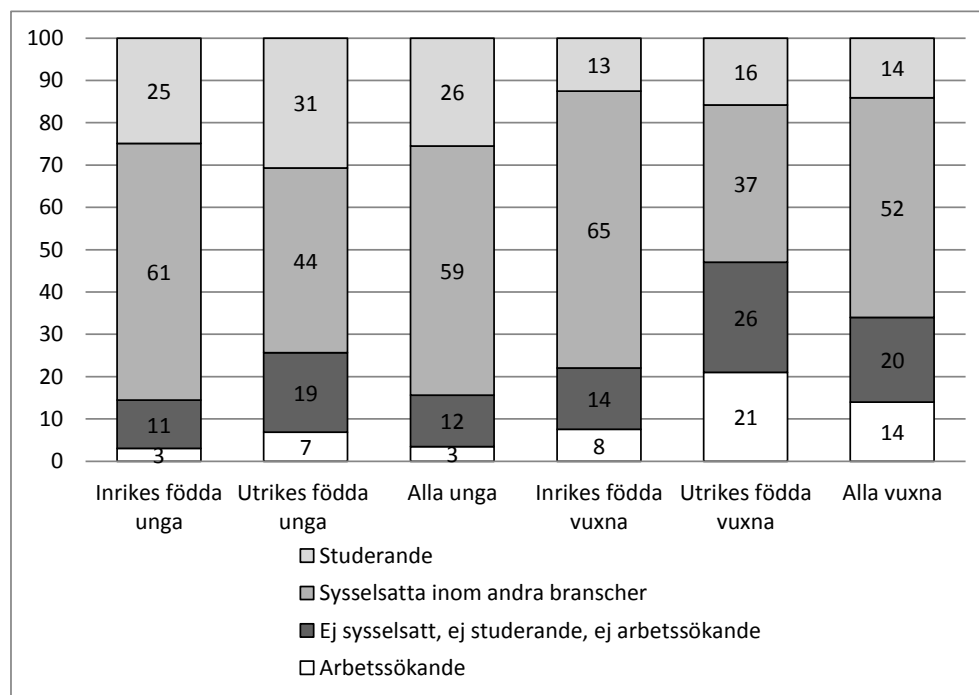

Anm. Personer som var sysselsatta 2012 men inte 2013. 56 = restaurang, 55 = hotell. För övriga branschskoder (SNI2007), se tabell A2 i appendix. Arbetsökande avser personer som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen i november. Sysselsättning är mätt i november. Studerande avser inskrivna i studier under höstterminen.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Diagram 26 Utflöde från restaurangbranschen 2012 uppdelat på arbetsmarknadsstatus 2013, inrikes och utrikes födda unga och vuxna

Andel av utflödet inom respektive grupp, procent

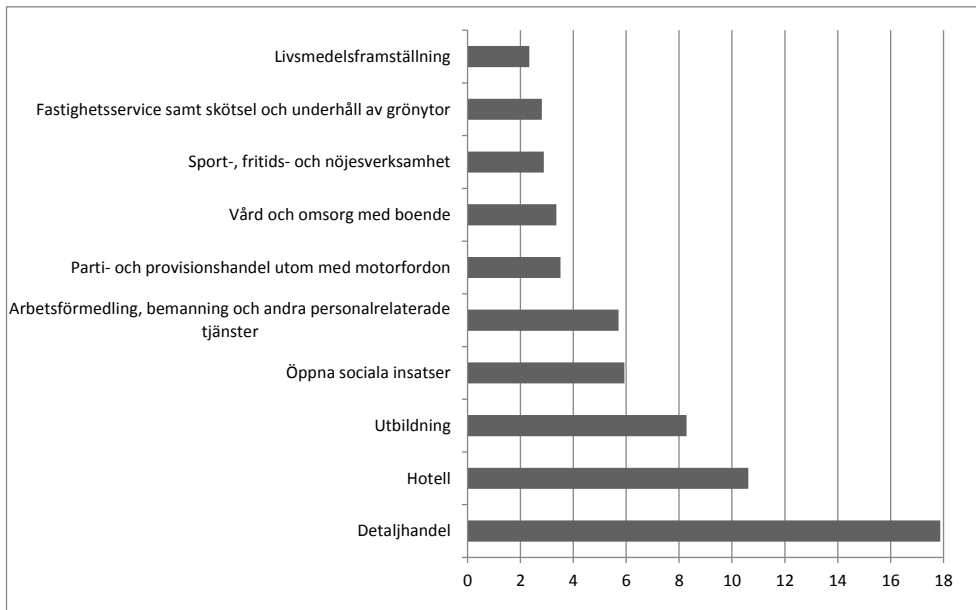
Anm. Personer som var sysselsatta inom restaurangbranschen 2012 men inte 2013. Arbetsökande avser personer som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen i november. Sysselsättning är mätt i november. Studerande avser inskrivna i studier under höstterminen.

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

Många av de som är sysselsatta när de lämnat restaurangbranschen arbetar inom detaljhandel, hotell och utbildning (se diagram 27). Utflödesbranscherna överlappar till mycket stor del med inflödesbranscherna. Det finns endast marginella skillnader mellan inrikes och utrikes födda samt mellan olika åldersgrupper i vilka utflödesbranscher som är de vanligaste. Vilka de branscher är som har de största flöden till och från restaurangbranschen har inte heller förändrats över tid.

Diagram 27 Utflödesbransch: 10 vanligaste branscher 2013 efter utflödet från restaurangbranschen 2012

Andelen av antalet som lämnat restaurangbranschen till sysselsättning inom andra branscher

Källor: SCB (yrkesregister) och Konjunkturinstitutet.

7 Reformens långsiktiga effekter

7.1 Effekter på konsumentpriser i restaurangbranschen

Priseffekterna är centrala för reformens sysselsättningseffekter därför att lägre konsumentpriser är den huvudsakliga kanalen till ökad efterfrågan på restaurangtjänster. Efterfrågan kan också påverkas av andra faktorer än sänkt pris, till exempel av att företagen förbättrar kvaliteten på servicen genom ökad personaltäthet eller bättre råvaror. Det är dock svårt att mäta kvalitetsförändringar och därmed svårt att veta om kvaliteten har förbättrats.

Hur mycket konsumentpriserna sänks till följd av momssänkningen beror på hur mycket utbudet och efterfrågan av restaurangtjänsterna reagerar på prisförändringar (priselasticiteten) samt hur konkurrenssituationen och företagsstrukturen ser ut inom restaurangbranschen. Vid fullständig konkurrens kommer de långsiktiga priseffekterna ligga någonstans mellan 0 och 100 procent av skattesänkningen. Om restaurangtjänster betraktas som en normal vara ökar efterfrågan när priset sänks. Fullständig övervältring av momssänkningen på konsumentpriserna kan då ske om utbudet är fullständigt priselastiskt (om kostnaderna per producerad enhet inte påverkas av hur mycket man producerar). Empiriska studier avseende momsförändringar för olika typer av varor och tjänster visar ofta på betydande, men långt ifrån alltid fullständig, övervältring på konsumentpriser på lång sikt.⁷⁷

Analysen i denna rapport indikerar att ungefär hälften av momssänkningen på restaurangtjänster har övervältrats på konsumentpriser under de första 3,5 åren efter reformen. Prisövervältringen ser ut att ha stannat av under 2014 och det finns vissa indikationer på att restaurangpriserna har stigit snabbare under 2015 än vad de brukar göra i förhållande till prisutvecklingen i jämförbara länder. Det är inte möjligt att bedöma om de mer långsiktiga priseffekterna kommer att vara större eller mindre än de kortsiktiga priseffekterna. Det är inte heller möjligt att empiriskt skatta de mer långsiktiga priseffekterna av den sänkta restaurangmomsen.

7.2 Effekter på sysselsättning och arbetade timmar i restaurangbranschen samt i hela ekonomin

Enligt nationalekonomisk teori kommer en sänkning av priserna på restaurangtjänster relativt andra varor och tjänster att medföra att efterfrågan på restaurangtjänster ökar. Den ökade efterfrågan kan förväntas leda till högre sysselsättning inom restaurangbranschen. Sysselsättningen i en bransch kan öka om efterfrågan på branschens tjänster varaktigt ökar, men denna sysselsättningsökning motsvaras normalt sett av fallande sysselsättning inom andra branscher när efterfrågan på dessa andra varor och tjänster minskar. I normalfallet har därför en förändrad efterfrågan på arbetskraft i en bransch en liten eller ingen effekt på den totala sysselsättningen. För att sysselsättningen i hela

⁷⁷ Se exempelvis Blundell (2009) för en översikt.

ekonomin ska stiga varaktigt krävs att arbetsutbudet ökar eller att jämviktsarbetslösheten minskar.

ÖKAR ARBETSUTBUDET HOS REDAN SYSSELSATTA?

De flesta skatter snedvrider individernas val mellan fritid och arbete så att arbetsutbudet blir för lågt från ett samhällsekonomiskt perspektiv. Enligt teorin om optimal beskattning kan snedvridningen minskas genom att beskatta varor eller tjänster som är komplement till marknadsarbete lägre än varor eller tjänster som är komplement till fritid eller obeskattat hemarbete.⁷⁸ Konsumtion av fritid blir då mindre attraktivt i förhållande till beskattat marknadsarbete, vilket leder till ökat arbetsutbud. Det kan också skapa effektivitetsvinster om tjänster som kan produceras av hushållet beskattas lägre.⁷⁹ Ju närmare substitut hemarbete är för den marknadsproducerade tjänsten, desto lägre är den optimala skatten.

Det är inte självklart om restaurangtjänster ska betraktas som komplement till fritid eller till marknadsarbete. Luncher under arbetsdagar kan ha positiv samvariation med arbetsutbud, medan restaurangmiddagar snarare är att betrakta som en fritidsaktivitet. Den dåvarande regeringen bedömde vid införandet av sänkt moms på restaurangtjänster att ökad konsumtion av restaurangtjänster skulle frigöra tid från matlagning och inköp av matvaror och en del av denna tid skulle användas till marknadsarbete. Regeringens bedömning var att antalet arbetade timmar skulle öka motsvarande 2 500 helårsarbetskrafter.

Denna typ av bedömningar är mycket osäkra. Hur mycket tid som frigörs har dels att göra med hur mycket tid som sparas på att äta på restaurang, dels på hur nära substitut att äta ute är till att äta hemma och laga maten själv. Med tanke på att hämtmat redan tidigare beskattades med den lägre momssatsen, är tidsbesparingen sannolikt marginell. Därmed borde även de eventuella effekterna på arbetsutbudet vara begränsade. Konjunkturinstitutets bedömning är därför att reformens effekt på arbetsutbud bland redan sysselsatta är marginell.

MINSKAR JÄMVIKTSARBETSLÖSHETEN TILL FÖLJD AV REFORMEN?

Om arbetskraften var homogen och alla hade samma möjligheter att få arbete, skulle det antagligen inte uppstå några varaktiga sysselsättningseffekter till följd av reformen. Vissa grupper har dock svårare än andra att få arbete och om personer som är arbetslösa eller utanför arbetskraften är villiga att arbeta till den lägsta avtalslönen när efterfrågan på restaurangtjänster stiger, kan den varaktiga sysselsättningen öka. Avgörande för sysselsättningseffekterna för hela ekonomin är varifrån de nyanställda kommer till restaurangbranschen. Om de nyanställda inom restaurangbranschen i huvudsak kommer från arbetslöshet eller utanför arbetskraften och omfattar grupper som annars skulle haft svårt att få arbete, kan sänkt restaurangmoms ha en viss effekt på jämviktsarbetslösheten och den varaktiga sysselsättningen. I detta avsnitt studeras närmare i vilken utsträckning sänkt restaurangmoms skulle kunna leda till lägre jämviktsarbetslöshet.

⁷⁸ Atkinson och Stiglitz (1976), Diamond och Mirrlees (1971).

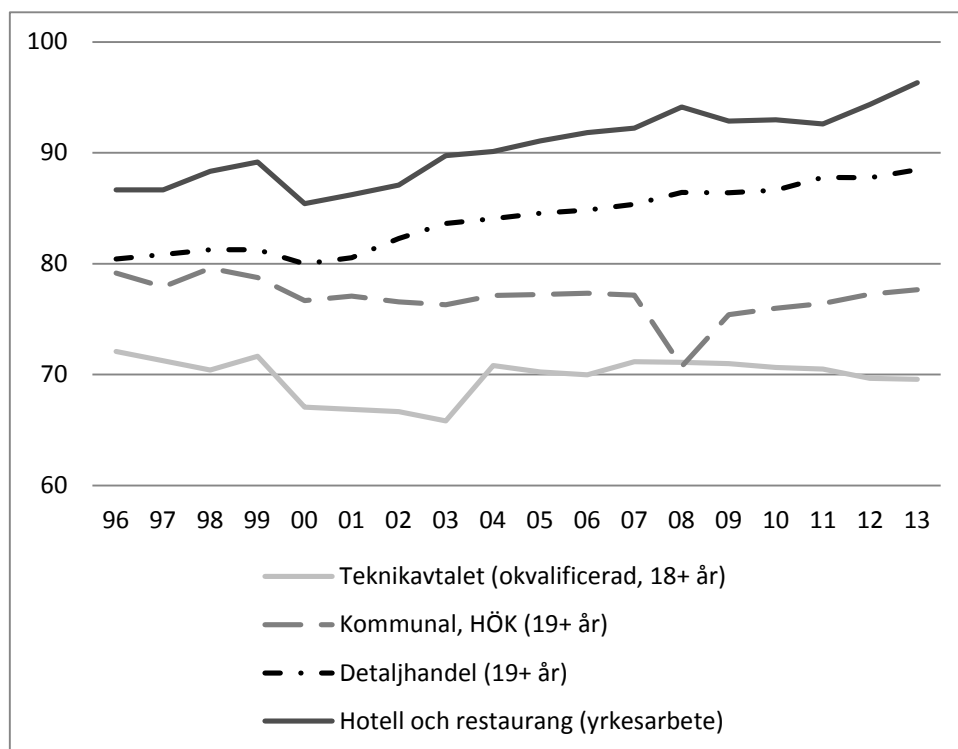
⁷⁹ Kleven m.fl (2000), Kleven (2004), Olovsson (2014).

Restaurangbranschen har relativt höga lägstalöner

Höga lägstalöner riskerar att stänga ute lågutbildade, utrikesfödda och andra grupper, som arbetsgivarna (rätt eller fel) uppfattar som lågproduktiva, från arbetsmarknaden. Hotell- och restaurangbranschen utmärker sig genom att den sysselsätter många lågavlönade och att de avtalsbestämda lägstalönerna har stor påverkan på den faktiska lönefördelningen inom branschen. Forslund m.fl. (2012) visar att drygt 80 procent av de anställda 19-åringarna i branschen ligger inom ett grundlöneintervall på 200 kronor i månaden och att detta intervall sammanfaller med de relevanta avtalslönerna. Även för äldre ungdomar är de faktiska lönerna koncentrerade kring de relevanta avtalslönerna. Koncentrationen av löner kring avtalslöner syns även för äldre och mer erfarna anställda, om än i betydligt mindre utsträckning. Sammantaget har en icke-försumbar andel av de anställda löner nära avtalsbestämda lägstalöner och de lägsta lönerna som andel av medianlönen ("minimilönebettet") i restaurang- och hotellbranschen är hög (se diagram 28). Samtidigt ställs det i många jobb inom restaurangbranschen låga krav på förkunskaper och utbildning (se tabell 10 i kapitel 6). Det är därför möjligt att ökad efterfrågan av restaurangtjänster kan öka efterfrågan på relativt okvalificerad arbetskraft i hela ekonomin.

Diagram 28 Minimilönebettet

Lägsta avtalslönen som andel av medianlönen i branschen

Källor: SCB (lönestrukturstatistik) och Medlingsinstitutet.

Resonemanget bygger på antagandet att de lägsta lönerna är bindande och att de inte påverkas av den ökade efterfrågan på arbetskraft. Anställda i företag som inte har tecknat kollektivavtal omfattas dock inte formellt av de avtalsbestämda lägstalönerna. En ökad efterfrågan på restaurangtjänster till följd av reformen i kombination med en högre vinstnivå (åtminstone på kort sikt) kan också leda till snabbare ökning av både medianlönen och de lägsta lönerna i branschen. År 2012 och 2013 steg de avtalade

lågsta lönen i restaurangbranschen snabbare än medianlönen. Lågsta lönen bestäms i förhandling mellan arbetsmarknadens parter och det är svårt att veta vilken effekt sänkt restaurangmoms har på lågsta lönen i branschen. Om reformen leder till högre lågsta löner blir den varaktiga sysselsättningsökningen mindre än om lågsta lönen inte påverkas.

Sysselsättningsökningen inom restaurangbranschen utgörs delvis av grupper som annars skulle haft svårt att få arbete

Som analysen i kapitel 6 visar tillhör en större andel av de sysselsatta inom restaurangbranschen än inom andra branscher grupper med svag förankring på arbetsmarknaden. En ökad sysselsättning inom restaurangbranschen omfattar därför delvis personer som annars skulle haft svårt att få arbete. Särskilt utomeuropeiskt födda har ofta betydande svårigheter på den svenska arbetsmarknaden. Även personer utan gymnasieutbildning har ofta betydande svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och relativt andra branscher har restaurangbranschen en större andel jobb som inte kräver utbildning.

Andelen av inflödet till restaurangbranschen som utgörs av personer som inte var sysselsatta året innan är högre än inom andra branscher, men över hälften av inflödet är ungdomar som i stor utsträckning kommer från studier. De sysselsatta som kommer in i restaurangbranschen och de som lämnar restaurangbranschen rör sig i stor utsträckning mellan samma branscher. Jämfört med andra branscher är också personer som lämnat restaurangbranschen i mindre utsträckning sysselsatta. Utrikes födda stannar kvar längre inom restaurangbranschen än inrikes födda men är oftare arbetslösa eller utanför arbetskraften när de lämnat restaurangbranschen. Analysen indikerar att sysselsättning inom restaurangbranschen är viktig för många utrikes födda, men den visar ingen direkt evidens för att restaurangbranschen skulle vara en språngbräda till en bredare arbetsmarknad för de svagaste grupperna. Det är dock möjligt att det krävs ett antal kortare jobb innan personer som träder in på arbetsmarknaden lyckas få varaktig sysselsättning. Det kan därför finnas positiva effekter på längre sikt för unga och utrikes födda av att arbeta inom restaurangbranschen även om sådana effekter inte har kunnat analyseras i denna rapport.

Konjunkturinstitutets bedömning är att eftersom den ökade sysselsättningen inom restaurangbranschen delvis omfattar grupper som annars skulle haft svårt att få arbete, har den sänkta restaurangmomsen en positiv effekt på den varaktiga sysselsättningen genom en lägre jämviktsarbetslöshet. Det går inte att empiriskt skatta storleken på den långsiktiga effekten på sysselsättningen, men den är sannolikt liten. Effekten på sysselsättningen i hela ekonomin är mindre än sysselsättningsökningen inom restaurangbranschen eftersom hela sysselsättningsökningen inom restaurangbranschen inte utgörs av personer med svårigheter att få arbete. Exempelvis arbetar relativt många unga inom restaurangbranschen, men de flesta av dem är inrikes födda med god utbildningsbakgrund och tillhör därmed inte de svagaste grupperna på arbetsmarknaden. Konjunkturinstitutets bedömning är att den långsiktiga sysselsättningseffekten i hela ekonomin av sänkt moms på restaurangtjänster kan vara i storleksordningen 1 000–3 000 sysselsatta. Denna bedömning baseras på skattningar om reformens kortsiktiga effekter på restaurangbranschens utveckling samt andelen av sysselsatta inom restaurangbranschen som är utomeuropeiskt födda eller minst 19 år gamla och har högst förgymnasial utbildning. Bedömningen av den långsiktiga effekten är behäftad med stor osäkerhet.

Lägre skatter på vissa varor och tjänster är ett trubbigt sätt att öka sysselsättningen för grupper med svag förankring på arbetsmarknaden. Momssänkning ökar nämligen efterfrågan på alla produktionsfaktorer (arbetskraft, utrustning, råvaror, etc.), inte enbart efterfrågan på okvalificerad arbetskraft. Effekterna på arbetskraftsefterfrågan är därför sannolikt mindre än vid en sänkning av arbetskostnaderna via exempelvis lägre arbetsgivaravgift.

Referenser

- Atkinson, A. B. och J. E. Stiglitz (1976): "The design of tax structure: Direct versus indirect taxation", *Journal of Public Economics* 6, 55–75.
- Assarsson, B. (1997): Efterfrågan på tjänster i Sverige – Beräkning av efterfrågeelasticiteter och sysselsättningseffekter, bilaga till SOU 1997:17.
- Assarsson, B. (2004): "Consumer demand and labor supply in Sweden 1980–2003", bilaga till SOU 2005:57.
- Bertrand, M., E. Duflo och S. Mullainathan (2004): "How much should we trust differences-in-differences estimates?", *The Quarterly Journal of Economics* 119 (1), s. 249–275.
- Blundell, R. (2009): "Assessing the temporary VAT cut policy in the UK", *Fiscal Studies* 30 (1), s. 31–38.
- Cameron, A. C. och D. L. Miller (2015): "A practitioner's guide to cluster-robust inference", *Journal of Human Resources* 50, s. 317–372.
- Carare, A. och S. Danninger (2008): "Inflation smoothing and the modest effect of VAT in Germany", International Monetary Fund (IMF) working paper 08/175.
- Carbonnier, C. (2005): "Is tax shifting asymmetric? Evidence from French VAT reforms 1995–2000", Paris-Jourdan Sciences Économiques (PSE), working paper 2005–34.
- Carbonnier, C. (2007): "Who pays sales taxes? Evidence from French VAT reforms 1987–1999", *Journal of Public Economics* 91, s. 1219–1229.
- Diamond, P. och J. A. Mirrlees (1971): "Optimal taxation and public production, I: Production efficiency, II: Tax rules", *American Economic Review* 61.
- Doyle, J. J. och K. Samphantharak (2008): "\$2.00 gas! Studying the effects of a gas tax moratorium", *Journal of Public Economics* 92 (3–4), s. 869–884.
- Edgerton, D. L., B. Assarsson, A. Hummelose, I. P. Laurila, K. Rickertsen och P. H. Vale (1996): "The econometrics of demand systems", *Advanced Studies in Theoretical and Applied Econometrics* 34, Kluwer Academic Publishers.
- Engdahl, M. och A. Forslund (2015): *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*, Rapport till Exportgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015:3.
- Eriksson, S. (2010): "Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden", bilaga 4 till Långtidsutredningen 2011, SOU 2010:88.
- Finansdepartementet (2009): "Närvaroliggare och kontrollbesök – En utvärdering och förslag till utvidgning", DS 2009:43, Finansdepartementet.
- Finanspolitiska rådet (2012): *Svensk finanspolitik*, Finanspolitiska rådets rapport 2012.
- Forslund, A., L. Hensvik, O. Nordström Skans, A. Westerberg (2012): "Kollektivavtalen och ungdomarnas faktiska begynnelselöner", IFAU-rapport 2012:19.
- Hanspers, K. och L. Hensvik (2010): "Konkurrens och sysselsättning – en empirisk studie av fem marknader", bilaga 7 till Långtidsutredningen 2011, SOU 2010:93.
- Harju J. och T. Kosonen (2013): "Restaurant VAT cut: Cheaper meal and more service?" VATT working paper 52, Government Institute for Economic Research, Helsingfors, 2013.
- Harju, J. och T. Kosonen (2014): "The inefficiency of reduced VAT rates: Evidence from restaurant industry". Manuskript presenterad på IIPF-konferens: http://www.iipf.net/papers/Harju-The_inefficiency_of_reduced_VAT_rates-105.pdf?db_name=IIPF69&paper_id=270
- Houel, M. (2010): "La TVA à taux réduit dans la restauration: une mesure qui fait ses preuves", Rapport d'information N° 42 (2010–2011).
- Hultkrantz, L. och J. Nordström (1995): "Efterfrågan på enkla tjänster", *Ekonomisk Debatt*, årg 23, nr 7, sid. 527–536.
- Kleven, H. J., W. F. Richter och P. B. Sørensen (2000): "Optimal taxation with household production", *Oxford Economic Papers* 52, s. 584–594.
- Kleven, H. J. (2004): "Optimal taxation and the allocation of time", *Journal of Public Economics* 88, s. 545–557.
- Konjunkturinstitutet (2012): "Kortsiktiga pris effekter av sänkt mervärdesskattesats på restaurang- och cateringtjänster", fördjupnings-pm nr 13.

- Konjunkturinstitutet (2013): "Effekter av sänkt restaurang- och cateringmoms", Specialstudier nr. 36.
- Konjunkturinstitutet (2014): Lönebildningsrapporten.
- Kosonen, T. (2015): "More and cheaper haircuts after VAT cut? On the efficiency and incidence of service sector consumption taxes", *Journal of Public Economics* 131, s. 87–100.
- Mankiw, N. G., M. C. Weinzierl och D. F. Yagan (2009): "Optimal taxation in theory and practice", *Journal of Economic Perspectives* 23(4), s. 147–174.
- Marion, J. och E. Muehlegger (2011): "Fuel tax incidence and supply conditions", *Journal of Public Economics* 95(9), s. 1202–1212.
- Mirrlees, J., S. Adam, T. Besley, R. Blundell, S. Bond, R. Chote, M. Gammie, P. Johnson, G. Myles och J. Poterba (2011): *Tax by design*, Oxford University Press.
- Olovsson, C. (2014): "Optimal taxation with home production", Working paper no. 284, Sveriges Riksbank.
- Ramsey, F. P. (1927): "A contribution to the theory of taxation", *The Economic Journal* 37 (145), s. 47-61.
- Skatteverket (2013): Krav på kassaregister. Rapport 2013:2.
- Skatteverket (2014): "Effekter på skatteundandragande av sänkt restaurangmoms", Rapportering av ett regeringsuppdrag, dnr. 131 691509–13/113.
- SOU (2011:24): *Sänkt restaurang- och cateringmoms*. Delbetänkande av Utredningen om sänkt moms på vissa tjänster, Stockholm.
- Sorensen, P. B. (2010): *Swedish tax policy: Recent trends and future challenges*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2010:4.
- Tillväxtanalys (2014): "Sänkt moms på restaurang- och cateringtjänster. Delrapport avseende effekter på företagsnivå", Rapport 2014:1.

Appendix

Tabell A1 Branschcoder

	SNI2007	SNI2002
Omsättning		
Restaurang	56	553, 555
Detaljhandel ²	47 exkl. 473	52 exkl. 505
Sport- och fritid	93	92330, 92340, 92611–92625, 92721, 92729
Övriga tjänster	96012, 96021, 96022	93012, 93022
Lönesumma, sysselsättning och lönsamhet		
Restaurang ¹	56 exkl. 56292, 56293, 56300	55300, 55510, 55521, 55529
Detaljhandel ²	47 exkl. 473	52 exkl. 505
Sport- och fritid	93	92330, 92340, 92611–92625, 92721, 92729, 93040
Övriga tjänster	96	93
Tabeller och figurer i kapitel 6		
Restaurang ¹	56 exkl. 56292, 56293, 56300	55300, 55510, 55521, 55529
Bemannning	78100, 78200, 78300	74501, 92729, 74502
Detaljhandel ²	47 exkl. 473	52 exkl. 505
Sport- och fritid	93	92330, 92340, 92611–92625, 92721, 92729, 93040
Övriga tjänster	96	93

¹ Exklusive centralkök och barverksamhet. ² Exklusive drivmedel.

Källa: SCB.

Tabell A2 Svensk näringsgrensindelning enligt SNI2007

SNI2007	Beskrivning
A	Jordbruk, skogsbruk och fiske
B	Utvinning av mineral
C	Tillverkning
D	Försörjning av el, gas, värme och kyla
E	Vattenförsörjning; avloppsrensning, avfallshantering och sanering
F	Byggverksamhet
G	Handel; reparation av motorfordon och motorcyklar
H	Transport och magasinering
55	Hotellverksamhet
56	Restaurangverksamhet
J	Informations- och kommunikationsverksamhet
K	Finans- och försäkringsverksamhet
L	Fastighetsverksamhet
M	Verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik
N	Uthyrning, fastighetsservice, resetjänster och andra stödtjänster
O	Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring
P	Utbildning
Q	Vård och omsorg; sociala tjänster
R	Kultur, nöje och fritid
S	Annan serviceverksamhet

Källa: SCB.

ALTERNATIVA SKATTNINGAR PÅ KORTSIKTIGA PRISEFFEKTER AV SÄNKT RESTAURANGMOMS

Tabell A3 Modeller för förändringen av restaurangpriser relativt HICP

Procentuell förändring

	Modell A	Modell B
Indikatorvariabel 2012	-3,4***	i.u.
Indikatorvariabel 2013	-0,8	i.u.
Indikatorvariabel 2014	0,5	i.u.
Indikatorvariabel 2015H1	1,6**	i.u.
Indikatorvariabel 2012kv1-2015kv2	i.u.	-2,1
Indikatorvariabler för tid	Ja	Ja
Antal observationer	231	231

Anm. Modellerna är skattade med säsongrensade kvartalsdata för perioden 1996kv2-2015kv2. I modell A är koefficienterna omräknade till approximativa helårseffekter för 2012-2014 (koefficienten multiplicerat med 4) och till en approximativ halvårseffekt för 2015 (koefficienten multiplicerat med 2). I modell B är koefficienten omräknat till en approximativ effekt för hela perioden 2012kv1-2015kv2 (koefficienten multiplicerat med 14). *** signifikant på 1-procentsnivån, ** signifikant på 5-procentsnivån, * signifikant på 10-procentsnivån.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Konjunkturinstitutet, Kungsgatan 12-14, Box 3116, 103 62 Stockholm
Tel: 08-453 59 00, Fax: 08-45359 80, ki@konj.se, www.konj.se

ISSN 1650-996X